

Hukuk Fakültesi Dergisi

Ankara Hacı Bayram Veli University
Faculty of Law Review

ISSN: 2651-4141 e-ISSN: 2667-4068
Cilt / Volume XXVIII Ekim / October 2024 Sayı / No. 4

ERKEN AÇILAN DAVANIN DAVA ŞARTI KAVRAMI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF THE PREMATURELY FILED LAWSUIT IN
TERMS OF THE CONCEPT OF PROCEDURAL REQUIREMENT

Furkan ULUGÜN*

ÖZET

Günümüzde usul kanunları, eda davası, tespit davası ve yenilik doğuran dava yollarıyla farklı hukuki koruma türlerini kabul etmiştir. Maddi hukuk ve usul hukukunun ayrılığının sonucu olarak, alacaklının, borçludan bir şeyi vermesini, yapmasını veya yapmamasını istemek için dava açmasına gerek yoktur. Ancak kişinin bu talebini doğrudan davaya konu etmesi ve alacağını ilamlı icra yoluyla elde etmek istemesi de mümkündür. Kural olarak, ilamlı icranın dayanağı olan ilamı da bir eda davası açarak elde edebilir. Bazı hallerde ise alacaklı, henüz talep hakkı mevcut olmamasına rağmen, eda davası açarak, talep hakkının

doğacağı tarihten itibaren icra edilebilir bir eda hükmü elde etmek isteyebilir. İşte bu durumlarda davanın, mahkemece kabul edilmesine izin verilip verilemeyeceği ve her iki ihtimalde de bunun dayanağının ne olduğu sorusu bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada bu sorunun cevabı aranacak ve bunun incelenmesinde usul kanunumuzun etkilendiği yabancı hukuk sistemleri de değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Erken açılan dava, Vadeye bağlı alacak, Şarta bağlı alacak, Kabul edilebilirlik haklılık ayrımı, Hukuki yarar, Şarta bağlı hüküm.

* **Doktora Öğrencisi**, Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı/ANKARA, **E-posta:** furkanulugun@gmail.com, **ORCID:** 0000-0002-5569-3751, **DOI:** 10.34246/ahbvuhfd.1494793.

- **Atıf Şekli/ Cite As:** Ulugün F, “Erken Açılan Davanın Dava Şartı Kavramı Bakımından Değerlendirilmesi”, *AHBVÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28 (4), 2024, s.363-410.
- **İntihal/ Plagiarism:** Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / *This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.*

ABSTRACT

Modern procedural law recognizes different types of legal protection through actions for performance, declaratory actions and constructive actions. As a result of the separation of substantive and procedural law, the creditor does not need to file a lawsuit to require the debtor to give, do or refrain from doing something. However, it is also possible for a person to subject this request directly to litigation and seek to obtain his claim through judicial enforcement. In general, the judgment on which the enforcement order served by writ is based can also be obtained by filing an action for performance. In some cases, the creditor may wish to obtain an enforceable judgment as of the date on which the claim arose, even though the claim did not yet exist. The questions of whether the court may accept the claim and what the basis for such acceptance is in such cases are the subject of this study. The study seeks to answer these questions by evaluating the foreign legal systems that influence our procedural law.

Keywords: *Prematurely filed lawsuit, Claim with a due date, Conditional claim, The distinction between admissibility and merits, Legal interest, Conditional judgment.*

EXTENDED ABSTRACT

Oskar Bülow was the first to explain litigation in terms of a legal relationship and to define the conditions that constitute this legal relationship as “conditions of litigation”. Although the author’s concept has been subjected to many criticisms, it forms the basis of the distinction between admissibility and justiciability in Turkish, German and Swiss law. In this distinction, the admissibility phase is regulated only by procedural law, while the justiciability phase is regulated by both substantive and procedural law.

In some cases, this distinction may be difficult to make. One of these cases is the performance action, which is brought for the performance of a future service. The substantive law regulates the creditor’s claim against the debtor. However, if, for example, the creditor requests a performance judgment on the due date, both procedural and substantive law should be taken into consideration. There is no substantive obstacle for the creditor to demand performance on the due date. If a suit is filed in this regard, it can be assumed that the court will accept the suit in any case, since procedural law does not affect substantive law. However, if the debtor is sentenced to such a judgment, he is prevented from exercising his right to wait until the due date in the proceedings. However, the debtor also has the possibility of defending himself. In such a case, the debtor may rely on the grounds for repayment of the debt that arose after the judgment was rendered through the stay of execution. In other words, the debtor may have to go to court later. In this case, it is foreseeable that the workload of the courts will increase significantly.

Therefore, the judgment for future performance is a serious protection for the creditor. The protection of the creditor alone is not enough; the limitation of the defendant’s

defense and the increase of the court's workload should also be explained. A special legal interest of the creditor is used as justification. This interest arises when the creditor has a legitimate concern that the debtor will default when the time comes. This concern acts as a filter, and almost any claim is admissible if it passes through this filter. This is because if there is such a concern, the creditor can be provided with a judgment that allows him to resort to judicial enforcement when the due date arrives. This would strengthen the legal protection of the individual. Another possibility arises in the case of allowing the filing of an action for performance in advance for repeated performances. In this case, instead of filing a separate lawsuit for each performance, filing a single lawsuit would also contribute to procedural economy. There is no need to show a separate legal interest in repeated performance. In other words, the filter is removed. The filter for repeated performances results from the nature of the work. In the first place, this applies only to repeated performances arising from the law. This is because the parties already have the possibility to issue a document in the nature of a judgment when entering into a legal transaction. On the other hand, the judgment here must be a unilateral performance because it provides that the status quo will remain unchanged in the future. The debtor's subsequent remedy against this judgment is an action for modification.

In German law, these possibilities are explicitly regulated in the law. On the other hand, Turkish and Swiss law do not have such regulations. Nevertheless, these situations are accepted in Swiss law. The Code of Civil Procedure has largely adopted the article on the conditions for bringing an action from Swiss law. In addition, there are other basic concepts taken from German law. Therefore, there should be no harm in following the same approach in Turkish law.

Finally, it should be determined how the judgment will be enforced. Problems may arise, especially with regard to the concept of a conditional judgment. There is no clear regulation of conditional judgment in our laws. However, this does not mean that a conditional judgment is prohibited. This is because the provision of a conditional judgment is essentially a requirement of substantive law. Although there was no Federal Code of Procedure in Switzerland, the Federal Court did not consider the absence of a provision on the enforcement of a conditional judgment in a canton to be an obstacle. The same can be accepted for our law.

GİRİŞ

Günümüzde davanın açılmasıyla üçlü bir usul ilişkisinin kurulduğu baskın görüştür¹. Tüm yönleriyle usul hukuku kuralları tarafından düzenlenen

¹ Leo Rosenberg/Karl Heinz Schwab/Peter Gottwald, *Zivilprozessrecht*, 18. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2018, § 2 Nr. 2; Hakan Pekcanitez, "Medeni Usul Hukukuna İlişkin Genel Bilgiler", Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (Ed.),

bu ilişki, dava derdest kaldığı sürece varlığını korur². Usul ilişkisi kavramı sayesinde yargılamada ortaya çıkan çeşitli hukuki durumlar ve kararlar hakkında tatmin edici bir şekilde değerlendirme yapılabilmektedir³. Örneğin, objektif dava yığılması ve yargılamada halefiyet usul ilişkisi kavramıyla açıklanabilmektedir⁴. Yargılamanın niteliğinin hukuki ilişkiyle açıklanması hukuki işleme dair kuralların usul işlemlerine uygulanmasını da gerektirmez⁵. Çünkü haksız fiil gibi hukuki kurumlar da hukuk ilişki kavramıyla açıklanmaktadır⁶. Hukuki ilişki, kişiler arasında veya bir kişi ve eşya arasında hukuk kuralları tarafından düzenlenmiş bir bağı ifade eder⁷. Yargılamanın niteliğinin bir bütün olarak hukuki ilişki kavramıyla açıklanması Alman hukukçu Bülow'un eseridir⁸. Yargılamayı hukuki ilişki kavramıyla açıklayan Bülow'un ortaya koyduğu bir diğer kavram ise, yargılama ilişkisinin kurulmasını sağlayan şartlar olarak gördüğü “*dava şartları*”dır⁹. Dava şartlarının bu şekilde tanımlanmasının anlamı, dava şartlarındaki eksikliğin yargılama ilişkisinin kurucu unsurlarında bir eksiklik olduğudur. Başka bir deyişle, dava şartı eksikliği halinde aslında bir dava yoktur.

Dava şartı eksikliğinin yargılama ilişkisinin kurulmasını engellemesi ciddi şekilde eleştirilmiştir. Zira bu şartların olmadığı hallerde de yargılama ilişkisinin kurulduğu ve ortada bir dava olduğu günümüzde tereddütsüz kabul

---

Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, Cilt I, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, 2017, s. 33; Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, Cilt I, 5. Bası, Yetkin Yayınları, 2024, s. 477; Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, 2023, s. 43; Metin Tuluay, “Medeni Yargılama Hukukunda Dava İlişkisi”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1983, s. 113-114.

² Tanrıver, *Cilt I*, s. 477; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 44.

³ Leo Rosenberg, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*, 9. Auflage, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1961, s. 7; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 43.

⁴ Rosenberg, s. 7; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 43.

⁵ Rosenberg, s. 6.

⁶ Bkz. Rosenberg, s. 6.

⁷ Andreas von Tuhr, *Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts*, Erster Band, Verlag von Duncker & Humblot, 1910, s. 123; Rona Serozan, *Medeni Hukuk Genel Bölüm/ Kişiler Hukuku* 6. Bası, Vedat Kitapçılık, 2015, s. 195.

⁸ Yargılamanın hukuki ilişki kavramıyla açıklayan başka yazarlar olsa da Bülow'un özelliği, hukuki ilişki kavramını kullanarak çeşitli çıkarımlar yapmasıdır. Bu husus yazar tarafından da belirtilmiştir, Oskar Bülow, *Die Lehre von den Prozesseinreden und die Prozessvoraussetzungen*, Scientia Verlag, 1969, s. 1.

⁹ Bülow, s. 6.

edilmektedir¹⁰.

Dava şartı kavramının tanımına bakıldığında gerek Türk¹¹ gerek Alman¹² gerek İsviçre¹³ eserlerinde, davada, esasa ilişkin yargılama yapılmasına ve karar verilmesine engel olup (öncelikli incelenme) re'sen incelenen şartlardır ifadesi kullanılmaktadır. Ancak bu ifadeler bir tanımdan ziyade dava şartı niteliğini haiz olmanın sonuçlarını belirtmektedir; zira bu ifadelerden hangi hukuki kurumların dava şartı niteliğini haiz sayılacağı anlaşılammaktadır. Bunun yanında, dava şartı kavramı zaman içinde değişiklik göstermektedir. Örneğin, 19. yüzyılın sonlarında maddi anlamda kesin hüküm maddi hukuka ait bir kurum olarak ele alınırken, daha sonra dava şartı olarak nitelenmeye başlamıştır¹⁴. Kavramın bu özelliği de dikkate alındığında hangi hukuki kurumun dava şartı olarak nitelendirileceğinde tartışma olması doğal karşılanmalıdır.

Dava şartlarının bu özelliğinin yanında, hukukumuzda bir dava şartı olarak kabul edilen hukuki yarar kavramı da içeriği belirlenmeye muhtaç kurumlardandır. Çerçeve kavram niteliği, hukuki yararın hem diğer dava şartlarını hem de esasa dair diğer şartları yutma tehlikesini ortaya çıkarmaktadır. Gerek bu tehlike gerek hukuki yararın geçmişte hukuki korumayı kısıtlar şekilde kullanılması, hukuki yarar kavramının bazı yazarlarca¹⁵ reddedilmesine

¹⁰ Baki Kuru/ Burak Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, Cilt I, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021, s. 379; Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, 2023, s. 323; Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt II, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021, s. 2562; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 317.

¹¹ Kuru/Aydın, s. 379, 396; Yılmaz, *Şerh*, s. 2562; Şanal Görgün/Levent Börü/Barış Toraman/ Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, 2019, s. 253; Hakan Pekcanitez, “Dava Hakkında Genel Bilgiler”, Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (Ed.), *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, Cilt I, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, 2017, s. 927; Atalı/Ermenek/Erdoğan s. 316.

¹² Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 94 Nr. 2.

¹³ Adrian Staehelin/Daniel Staehelin/Pascal Grolimund, *Zivilprozessrecht*, 3. Auflage, 2019, § 11 Nr. 1-2.

¹⁴ Bkz. Karl Heinz Schwab, “Die Entscheidung über prozesshindernde Einreden”, Erhard Bökelmann, Wolfram Henckel, Günther Jahr (Ed.), *Festschrift für Friedrich Weber zum 70. Geburtstag*, Walter de Gruyter, 1975, s. 414-415.

¹⁵ Andreas Konecny, “Einleitung”, Hans W. Fasching/Andreas Konecny (Ed.), *Kommentar zu Zivilprozessgesetzen*, 1. Band, 3. Auflage, Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2013, Nr. 185. Ayrıca bkz. Ekkehard Schumann, “Kein Bedürfnis für das Rechtsschutzbedürfnis’ - Zur Fragwürdigkeit des Rechtsschutzbedürfnisses als allgemeiner Prozessvoraussetzung”, Richard Holzhammer, Wolfgang Jelinek, Peter Böhm

yol açmıştır. Ancak Türk hukukunda, HMK, hukuki yararı ayrı bir dava şartı olarak kabul ettiği için artık hukuki yararın hukuk düzenimizdeki varlığı değil, sadece uygulama alanı ve sonuçlarının ne olduğunun tartışılması mümkündür. Hukuki yarar, “...davacının talep ettiği şeye bağlanan, hukuki ve meşru, doğrudan ve kişisel, doğmuş ve güncel olması durumunda bu talebi kabule şayan kılan ve yokluğu halinde davacının dava yetkisinin olmadığı değer”¹⁶ olarak tanımlanabilir.

Hukuki yararın uygulama alanına dair tartışmalardan biri de müstakbel alacağın eda davasına konu edilmesidir. Bilhassa Yargıtay’ın erken (zamansız/mevsimsiz) açılan davalar¹⁷ hakkında verdiği İçtihadı Birleştirme Kararı¹⁸ sonrasında bu konu daha da tartışmalı hale gelmiştir. Tartışmadaki esas nokta, hukuki yarar “*kabul edilebilirlik*” (davanın mesmu olup olmadığı; *Zulässigkeit*) aşamasında incelenen bir kavramken, müstakbel alacak kavramının “*haklılık*” (*Begründetheit*) aşamasında incelenen bir kavram olmasıdır. Müeccel alacağın ifasına ilişkin davanın, dava şartı alanında değerlendirilmesindeki sorun da burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü muacceliyet, unsurları maddi hukuk tarafından belirlenen bir kurumdur¹⁹.

Bu çalışmada, müstakbel alacağın ifasına ilişkin açılan bir davanın dava şartı eksikliğinden reddedilip reddedilemeyeceğinin açıklığa kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bunun için tartışmanın önemini artıran Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı kısaca özetlenmiştir. Sonrasında eda davasının konusunu teşkil eden maddi hukuk talebi üzerinde durulmuş, bu maddi hukuk talebinin derhal ileri sürülemeyeceği ihtimallere değinilmiştir. Böylece, erken açılan davaya vücut verebilecek müstakbel edimin söz konusu olabileceği haller ortaya konulmuş, ardından, erken açılan davanın kabul edilebilirlik ve haklılık ayırımındaki yeri değerlendirilmiştir. Son olarak, erken açılan davada hukuki

---

(Ed.), *Festschrift für Fasching*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1988, s. 447 vd.; Nevhis Deren Yıldırım, “Dava Şartı Olarak Hukuki Himaye İhtiyacına Eleştirel Bir Bakış”, *Yargıtay Dergisi*, 21 (3), 1995, s. 232 vd.

¹⁶ Emel Hanağası, *Davada Menfaat*, Yetkin Yayınları, 2009, s. 345.

¹⁷ Alman hukukunda da benzer şekilde “*Frühklage*” kavramı kullanılmaktadır, bkz. Florian Eichel, *Künftige Forderungen*, Mohr Siebeck, 2014, s. 291.

¹⁸ Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu, Tarih 18.02.2022, Esas No. 2019/5/, Karar No. 2022/1, Resmi Gazete 04.10.2022, Sayı 32003.

¹⁹ Herberth Roth, “Die Klage auf künftige Leistung nach §§ 257-259 ZPO”, *Zeitschrift für Zivilprozess*, 98 (3), s. 288. Aynı yönde Muhammet Özkes/Nilüfer Boran Güneysu, “Mevsimsiz (Zamansız/Erken) Davanın Yargı Kararları Kapsamında Değerlendirilmesi”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 81 (3), 2023, s. 866.

yarar bulunup bulunamayacağı sorusu, Alman hukukundaki düzenlemelerden yararlanılıp yararlanılmayacağı sorununa da değinilerek cevaplandırılmıştır. Böylece, müstakbel alacağın ifası talebi ile erken açılan bir davanın dava şartı eksikliğinden reddedilip reddedilemeyeceği, bu soruya olumlu cevap verilebiliyorsa dava şartından reddin hangi koşullar altında söz konusu olabileceği soruları cevaplanmıştır.

I. ERKEN DAVA AÇILMASINA DAİR YARGITAY İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME KARARININ ÖZETLENMESİ

Erken açılan eda davasına ilişkin (vadesi gelmemiş, muaccel olmayan, müeccel alacak) Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'nın²⁰ konusu, esas olarak, ret halinde vekalet ücretinin nasıl hesaplanması gerektiğiydi. Karar'dan önce Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve Yargıtay Hukuk Daireleri arasında bu noktada bir görüş ayrılığı mevcuttu. Farklılığın sebebi, erken açılan davanın hukuki yarar sebebiyle usulden reddedilmesi halinde vekalet ücretinin maktu olarak hesaplanması, erken açılan davanın esastan reddedilmesi halinde vekalet ücretinin nispi olarak hesaplanmasıydı. Görüldüğü üzere, İçtihadı Birleştirme Kararı'nın erken açılan davayla ilişkisi dolaylıdır. Hemen belirtmek gerekir ki, Yargıtay oybirliğiyle erken açılan davanın hukuki yarar eksikliğinden reddedilmesi gerektiğine karar vermiştir.

Yargıtay erken açılan davaya ilişkin bir konu sınırlamasına gitmiş ve “...borcun ifasının imkansız hale geldiğinin vadeden önce belli olması veya borçlunun vadeden önce borcu ödemeyeceğinin anlaşıldığı durumlar hariç olmak üzere...” ifadesiyle kapsamı belirlemiştir. Dolayısıyla her durumda erken açılan davanın hukuki yarardan reddedileceği gibi bir sonuca varmak mümkün değildir.

İçtihadı Birleştirme Kararı'nın “*Gerekçe*” başlığı altında yeterli açıklama yapıldığını belirtmenin zor olduğuna işaret edilmiştir²¹. Muacceliyet ve hukuki yarar ilişkisinin kurulması yeterli açıklıkta değildir, sadece “... keza zamanından önce borcun ifasının talep edilemeyeceği, dolayısıyla alacaklının bu durumda doğmuş ve güncel bir menfaatinin bulunmadığı kabul edilmelidir” ifadesi yer almaktadır.

Müstakbel alacağa ilişkin açılan eda davasında ret sebebi olarak hukuki yarara dayanılması, vadeye ilişkin düzenlemeler maddi hukuktan

²⁰ Bkz. Yukarıda 17. dn.

²¹ Özkes/Boran Güneysu, s. 870.

kaynaklandığı için, eleştirilmiştir²². Diğer taraftan, müeccel alacaklar için eda davası açmakta hukuki yarar olmadığı düşüncesi HUMK zamanından beri ileri sürülmektedir²³. Türk hukukundaki bu düşüncenin kaynağı Alman hukukudur. Birinci BGB Taslağı'nın Gerekeşi (buradan sonra özel olarak başka bir kanun gerekeşi belirtilmediği sürece bu Gerekeşe ifade edilmektedir) bu bakımdan önemli bir kaynak oluşturmaktadır²⁴. Alman hukukunda erken açılan davalara ilişkin yapılan teorik kurgu aşağıda aktarılacaktır²⁵.

II. EDA DAVASININ KONUSU OLARAK MADDİ HUKUK TALEBİ

Eda davası, esas itibarıyla, davalının belirli bir edimi yerine getirmeye mahkûm edilmesine yöneliktir²⁶. Dolayısıyla eda davasının, mahkemece kabul edilmesinin en önemli şartı, bir maddi hukuk talebinin bulunmasıdır²⁷. Çalışmanın konusu müstakbel alacaklara ilişkin eda davası olduğuna göre, öncelikle, eda davasının mahkemece kabul edilebilmesi için varlığı gereken talep kavramının (bu çalışma bakımından önemli olduğu ölçüde) incelenmesi gerekir.

Maddi hukukta talep hakkı, doğmuş ve muaccel olan bir alacak hakkını ifade eder²⁸. Alacak hakkı ise, dar anlamda borç ilişkisinde alacaklıya borçludan edimi ifa etmesini isteme yetkisi veren hakkı ifade eder²⁹. Talep hakkı, alacak hakkından daha geniştir; çünkü, aynı hak ihlallerinde de (ayni) talepler gündeme gelirken, bu durumlarda bir alacak hakkından

²² Özeker/ Boran Güneysu, s. 901.

²³ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, Cilt II, 6. Baskı, Demir Demir Yayıncılık, 2001, s. 1370; Kuru/Aydın, s. 391.

²⁴ Bkz. Motive zu dem Entwurfe eines Bürgerlichen Gesetzbuches für das Deutsche Reich, Allgemeiner Theil, Band I, Verlag von I. Guttentag, 1888, s. 365-366.

²⁵ Bkz. Aşağıda dn. 117 vd.

²⁶ Wolfgang Grunsky, *Grundlagen des Verfahrensrechts*, 2. Aufl., Gieseking Verlag, 1975, § 38 II 1; Kuru/Aydın, s. 401-402; Yılmaz, *Şerh*, s. 2297; Pekcanitez, *Dava Hakkında*, s. 960; Tanrıver, *Cilt I*, s. 649.

²⁷ Grunsky, *Grundlagen*, § 38 II 1; benzer yönde Necip Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm: Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme*, 6. Bası, Filiz Kitabevi, 2014, s. 40.

²⁸ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 28. Baskı, Legem Yayınevi, 2023, s. 1074-1075 Nr. 2933; Kemal Oğuzman/Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt I, 16. Bası, Vedat Kitapçılık, 2017, s. 14, Nr. 48 vd.

²⁹ Oğuzman/Öz, s. 14 Nr. 48; Serozan, *Medeni Hukuk*, 223.

bahsedilememektedir³⁰. Bu bağlamda, muacceliyet ise, en başta, alacaklının borçludan edimin ifasını isteyebileceği, borçlunun da edimi ifa zorunluluğu olduğu anı anlatır³¹. Maddi hukuka göre bir talebe sahip olan davacının açtığı eda davasında, bu davaya bakılmasında hukuki yararı olduğunu ayrıca göstermesine gerek yoktur³². Davacının talebinin fesih, dönme ya da takas sebebiyle ortadan kaldırılabilir olması da önemli değildir; zira bu haklar borçlu/davalı tarafça ileri sürülmediği sürece talep varlığını sürdürür³³. Aynısı, talebe karşı kesin bir def'i ileri sürülme ihtimalinin bulunduğu durumlar için de geçerlidir³⁴.

Eda davasının konusunu teşkil eden maddi hukuk talebi bu şekilde tanımlandıktan sonra, bu talebin derhal ileri sürülemeyeceği ihtimaller incelenmelidir. Öncelikle belirtilmelidir ki, hukukumuzda kural “*derhal muacceliyet*”tir (TBK m. 90). Ancak bunun geçerli olmadığı birçok ihtimal vardır.

İlk akla gelen ihtimal, alacağın belirli bir vadeye bağlanmasıdır. Vade gelene dek, alacak doğmuştur ama henüz muaccel değildir³⁵. Böyle bir borç muacceliyetten önce ifa edildiği takdirde, henüz alacaklının ifayı talep hakkı mevcut olmamasına rağmen, yanlışlıkla ifa edildiği gerekçesiyle sebepsiz zenginleşmeden ötürü geri istenememektedir³⁶.

Vadeye bağlanmış alacak ile geciktirici def'i³⁷ ileri sürülmüş talep de birbirine benzemektedir³⁸. Geciktirici def'inin ileri sürülmesi muacceliyetin

³⁰ Kocayusufpaşaoğlu, s. 42; Serozan, *Medeni Hukuk*, s. 224; Oğuzman/Öz, s. 14 Nr. 48.

³¹ Eren, s. 1074 Nr. 2933; Oğuzman/Öz, s. 313 Nr. 994.

³² Bkz. Aşağıda dn. 107.

³³ Konrad Hellwig, *Anspruch und Klagrecht*, U. Deichert'sche VerlagsBuchhandlung, 1924, s. 349.

³⁴ Roth, *künftige Leistung*, s. 290-291. Roth, bu durumda talebin güçsüzleşeceğini ama hakim görüşe göre def'inin temel etkisi olan davanın reddinin ancak bu def'inin kullanılmasıyla ortaya çıkacağını belirtmektedir, Roth, *künftige Leistung*, s. 291.

³⁵ Bkz. yukarıda dn. 31.

³⁶ Serozan, *İfa Engelleri*, s. 54; Oğuzman/Öz s. 313 dn. 214.

³⁷ Geciktirici def'iler, borçluya borçlanılan edimi, alacaklıya karşı geçici bir süre için yerine getirmeme hakkını veren def'ilerdir, Eren s. 74 Nr. 202; Vedat Buz, *Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar*, Yetkin Yayınları, 2005, s. 93. Bu def'iler belirli bir sürenin dolmasıyla veya def'ie muhatap olan alacaklının bazı fiilleriyle ortadan kalkar, Buz, s. 93.

³⁸ Roth, *künftige Leistung*, s. 292; benzer yönde Urs Leu, “Art. 75 OR”, Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt, Wolfgang Wiegand (Ed.), *Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art.*

ertelenmesi olarak görülebilir³⁹. Böyle bir durumda, alacağın ifası için bir dava açılırsa, hâkim şimdilik ret kararı verir⁴⁰.

Vadeyle yakından ilişkili diğer bir ihtimal de borçluya mehil verilmiş olması; bir başka deyişle, ifa zamanının ertelenmesidir. Bir tasarruf sözleşmesi olarak erteleme sözleşmesi, vadenin ertelenmesi yoluyla alacağın özünde bir değişikliğe yol açar⁴¹. Türk ve İsviçre hukuklarında erteleme sözleşmesinin varlığı halinde hem muacceliyetin erteleneceği hem de bu süre boyunca alacaklının hakkını mahkeme önünde ileri sürmesinin engellendiği kabul edilmektedir: Buna göre, erteleme, teknik anlamda bir def'i teşkil etmeyip hakim tarafından re'sen dikkate alınması gereken, hakkı engelleyen bir vakıa (itiraz) olarak ortaya çıkmaktadır⁴². Alman hukukunda ise bu konu tartışmalıdır. Bir görüş Türk ve İsviçre hukuklarındaki düşünceyi savunurken, bir diğer görüş erteleme sözleşmesinin muacceliyeti ertelemeyip yalnızca mahkeme önünde ileri sürülebilirlik için bu sürenin beklenmesi gerektiğini belirtmektedir⁴³.

Bir başka ihtimal, borcun kendisinin ertelenmiş olması halidir⁴⁴. Bu ihtimalde borç henüz doğmamıştır⁴⁵. Ertelenmiş borç, bilhassa sürekli borç ilişkilerinde henüz zamanı gelmemiş ifa periyotlarındaki borçları ifade eder⁴⁶. Örneğin, gelecek ayın kirası bakımından borç henüz doğmamıştır ve bunun doğması zamana bağlıdır⁴⁷. Yine daha sonra belirli bir anda ifa edilmeye başlanacak olan sürekli borç ilişkilerinin hepsi bu kapsamda

---

I-529 OR, Helbing Lichtenhahn, 6. Auflage, 2015, Nr. 4.

³⁹ Roth, *künftige Leistung*, s. 292; benzer yönde Leu, Art. 75 OR N 4.

⁴⁰ Roth, *künftige Leistung*, s. 292.

⁴¹ Rolf H. Weber, *Berner Kommentar Obligationenrecht*, Band 6, 1. Abteilung, 4. Teilband, 2. Auflage, Stämpfli Verlag, 2005, Art. 75 OR Nr. 106; Eren, s. 1079 Nr. 2951; Ayşe Karaca Öz, İfa Zamanını Ertelene Sözleşmesi, Adalet Yayınevi 2022, s. 59-60.

⁴² Weber Art. 75 Nr. 106; Leu, Art. 75 OR Nr. 5; Eren, s. 1080 Nr. 2952.

⁴³ Bu görüşler hakkında bkz. Roth, *künftige Leistung*, s. 291.

⁴⁴ Alfred Koller, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, Band I, 5. Auflage, Stämpfli Verlag, 2023, s. 1335 Nr. 79. 17; Rona Serozan, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm: İfa, İfa Engelleri, Sebepsiz Zenginleşme*, Cilt III, 6. Baskı, Filiz Kitabevi, 2014, s. 54; Oğuzman/Öz s. 313 dn. 214.

⁴⁵ Koller, s. 1335, 79.17.

⁴⁶ Dieter Medicus, *Allgemeiner Teil des BGB*, 9. Auflage, C. F. Müller, 2006, Nr. 845; Koller, s. 1336 79.18.

⁴⁷ Serozan, *İfa Engelleri*, s. 54; Oğuzman/Öz s. 313 dn. 214.

değerlendirilebilir⁴⁸.

Alacağın henüz doğmamış olması ve vadeye bağlanmış olması arasındaki fark, esas itibarıyla ifa edilebilirlikte ortaya çıkar⁴⁹. Buna göre, henüz doğmamış bir alacak, doğumundan önce ifa edilirse sebepsiz zenginleşmeyle geri istenebilirken, vadeye bağlanmış alacak için bu imkan söz konusu değildir⁵⁰. Müccel bir alacağın muaccel olacağı, ertelenmiş bir alacağın ise doğacağı an, belirli (01.01.2025) ya da belirsiz (bir kişinin ölümüne bağlı) şekilde düzenlenebilir⁵¹.

Bir başka ihtimal, şarta bağlı alacaklarda gündeme gelebilir. Burada şartın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli değildir⁵². Bir başka deyişle, alacağın hiç doğmama ve dolayısıyla edimin de hiçbir zaman ifa edilmeme ihtimali vardır. Bu sebeple, vadeye bağlanmış veya ertelenmiş olan alacaklar ile şarta bağlanmış olan alacak arasındaki en önemli fark, şarta bağlı alacağın iktisadi değerinin daha zor belirlenebilmesidir⁵³. Tıpkı ertelenmiş alacak bakımından geçerli olduğu gibi, şart gerçekleşmeden önce de yanlışlıkla ifa edilen edim, sebepsiz zenginleşmeyle geri istenebilir⁵⁴. Geciktirici şarta bağlı alacak kavramıyla gelecekte doğacak alacak kavramları arasındaki sınırın muğlak olduğu belirtilmelidir⁵⁵.

Müstakbel edimin ortaya çıkabileceği haller bu şekilde kısaca belirtildikten sonra, bu hallerde açılan bir eda davasında ret kararı verilecekse, bu kararın dayanağının ne olması gerektiğinin incelenmesine geçilebilir.

III. ERKEN AÇILAN DAVANIN KABUL EDİLEBİLİRLİK VE HAKLILIK AYRIMINDAKİ YERİ

Erken açılan davanın, kabul edilebilirlik ve haklılık ayrımındaki yerini tespit edebilmek için öncelikle bu ayrım üzerinde durmak gerekir. Bir davanın mahkemece kabul edilebilmesi için hem maddi hukukun hem usul

⁴⁸ Krş. Medicus, Nr. 845.

⁴⁹ Koller, s. 1335 79.17.

⁵⁰ Roth, *künftige Leistung*, s. 293; Serozan, *İfa Engelleri*, s. 54; Oğuzman/Öz s. 313 dn. 214.

⁵¹ Krş. Roth, *künftige Leistung*, s. 293-294.

⁵² Koller, s. 1335 79.17; Ayşe Lâle Sirmen, *Türk Özel Hukukunda Şart*, Ayyıldız Matbaası, 1992, s. 30; Eren, s. 1313 Nr. 3616; Serozan, *İfa Engelleri*, s. 57.

⁵³ Roth, *künftige Leistung*, s. 294.

⁵⁴ Serozan, *İfa Engelleri*, s. 58; Sirmen, s. 135.

⁵⁵ Grunsky, *Grundlagen*, § 38 II 2.

hukukunun gerektirdiği unsurların gerçekleşmesi gerekir⁵⁶. Usul hukukunun öngördüğü unsurlar olan dava şartları ve ilk itirazlar, tarafların maddi hukuktaki durumunu etkilemeyip maddi hukuktaki durumun yargılamada ileri sürülmesini düzenlemektedir⁵⁷. Bu iki farklı alana dair unsurların tek bir başlık altında toplanmamasının esas sebebi HMK'nın 138. maddesi uyarınca dava şartları ve ilk itirazların öncelikli inceleneceğine dair kuraldır⁵⁸. Başka bir deyişle bir ayırımın⁵⁹ varlığının temel nedeni davanın mahkemece kabulü için gereken usule ilişkin şartların (dava şartları ve ilk itirazların) öncelikli incelenmesidir. Dava şartları ve ilk itirazlar karara bağlandıktan sonra maddi hukuka dair şartların incelenmesine geçilir. İşte bu şekilde oluşan iki ayrı safhayı tanımlamak için kabul edilebilirlik ve haklılık kavramları kullanılır. Dava şartları ve ilk itirazların incelendiği safhaya kabul edilebilirlik safhası, esasın incelendiği safhaya ise haklılık safhası denir. Davanın kabul edilebilirliği ve haklılığı ayırımı hukukumuzda kabul edilmekte olup⁶⁰ çeşitli kanunlarda da kendisine yer bulmuştur. Örneğin, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 48. maddesinin başlığı "*Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesi*"dir. O halde, kabul edilebilirlik aşamasının tamamen usul hukuku tarafından düzenlendiği, haklılık aşamasının ise hem usul hukuku (sadece bazı hallerde ve kabul edilebilirlik safhasındaki kurumlar hariç) hem maddi hukuk tarafından düzenlendiği ifade edilebilir⁶¹. Bu sebeple bir hukuki kurumun kabul edilebilirlik aşamasında

⁵⁶ Grunsky, *Grundlagen*, § 5 II 2; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 316.

⁵⁷ Bkz. Reiner Martin, *Prozessvoraussetzungen und Revision*, Heymanns Verlag, 1974, s. 40.

⁵⁸ Bkz. ve Krş. Jürgen Blomeyer, "Die Unterscheidung von Zulässigkeit und Begründetheit bei der Klage und beim Antrag auf Anordnung eines Arrestes oder einer einstweiligen Verfügung", *Zeitschrift für Zivilprozess*, 81 (1/2), 1968, s. 22 vd.

⁵⁹ Bülow'un çalışması olmasa böyle bir ayırımın günümüzde belki olmayacağı ifade edilmiştir, Wolfgang Grunsky, "Prozess- und Sachurteil", *Zeitschrift für Zivilprozess*, 80 (1/2), 1967, s. 67.

⁶⁰ Şakir Sabri Ansay, *Hukuk Yargılama Usulleri*, 7. Baskı, Güzel Sanatlar Matbaası, 1960, s. 202; Saim Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, Cilt I-II, 7. Baskı, Nesil Matbaacılık, 2000, s. 276; Mustafa Serdar Özbek, *Hukuk Yargılama Usulünde Gider Avansı*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, 2018, s. 148; Hanağası, s. 286.

⁶¹ Bkz. Rosenberg, s. 433. Aynı yönde Eberhard Wieser, Zulässigkeit und Begründetheit der Klage, *Zeitschrift für Zivilprozess*, 84 (3), 1971, s. 316. Burada dikkat edilmesi gereken nokta haklılık bakımından usul hukuku ve maddi hukukun birlikte ele alınmasının mümkün olduğu hallerdir. Yoksa kabul edilebilirlik aşamasının münhasıran usul hukukuna göre değerlendirileceği konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır, James Goldschmidt, *Der Prozess als Rechtlage*, Springer Verlag, 1925, s. 394; Grunsky, *Sachurteil*, s. 57; Franz Kälin, *Prozessvoraussetzungen und Prozesshindernisse im schwyzerischen Zivilprozessrecht*, Juris Verlag, 1949, s. 22; Üstündağ, *Medeni Yargılama*, s. 281.

incelenmesi onun salt usul hukuku temelli olmasını gerektirir.

Kabul edilebilirlik safhasının haklılık safhasından farklılık gösterdiği bir diğer nokta, kabul edilebilirlik safhasında incelenen dava şartlarına ilişkin vakıa ve delillerin toplanmasına ilişkindir. Bu inceleme çalışma bakımından önem teşkil etmediğinden, bu incelemenin nasıl yapılacağına dair detaylı açıklama yapılmayacaktır⁶².

Bu noktada derhal incelenmesi gereken bir konu maddi hukuka ait dava şartı kavramıdır. Maddi hukukun HMK'nın 114. maddesi anlamında bir dava şartı öngörüp öngöremeyeceğinin tespiti için maddi hukuk usul hukuku ayırımından yola çıkabilir. Esas itibarıyla, maddi hukuk kuralları, herhangi bir çekişme olmaksızın, özneleri olan gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülüklerini düzenler⁶³. Başka bir ifadeyle, maddi hukuk kuralları, özel hukuk kapsamında ve fakat yargılamaya ilişkin olmayan diğer bütün kuralları ifade eder⁶⁴. İstisnai olarak maddi hukuk kuralı tarafından öngörülen hukuki sonucun gerçekleşmesi için mahkemeye başvurulmasının aranması mümkündür⁶⁵; mesela boşanma davası böyledir. Bu durum maddi hukuk kuralının niteliğini etkilemez; yalnızca, kuralın öngördüğü hukuki sonucun mahkeme aracılığıyla ortaya çıkacağına dair hükümde düzenlenen bir koşul vakıa söz konusudur⁶⁶. Maddi hukukun özneleri arasında bir uyuşmazlık çıktığında ve bu uyuşmazlık yargı organlarının önüne geldiğinde, artık usul hukuku kuralları devreye girer⁶⁷. Usul hukuku kuralları, yargı örgütünün kurulmasını ve şartlarını, hukuki korumanın türünü, şeklini ve etkilerini düzenler⁶⁸. Bu anlamda usul hukuku, yargılama sürecini düzenleyen kurallar

⁶² Dava şartlarına dair vakıa ve delillerin incelenmesine dair bkz. Kuru/Aydın, s. 396; Tanrıver, *Cilt I*, s. 701; Özekes/ Boran Güneysu, s. 884; Yavuz Alangoya/Kamil Yıldırım/Nevhis Deren Yıldırım, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 7. Baskı, Beta Yayınları, 2009, s. 214; Hanağası, 287 vd.; Fatih Tahiroğlu, *Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*, On İki Levha Yayınları, 2021, s. 12 vd. geniş kapsamlı bir çalışma için bkz. Bruno Rimmelspacher, *Zur Prüfung von Amts wegen im Zivilprozess*, Verlag Otto Schwartz & Co, 1966, s. 149 vd.

⁶³ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 1 Nr. 31; Pekcanitez, *Genel Bilgiler*, s. 33; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 5; Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku Kurallarının Yer Bakımından Uygulanması*, Yetkin Yayınları, 2016, s. 68.

⁶⁴ Erdoğan, *Yer Bakımından Uygulanma*, s. 68.

⁶⁵ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 5 dn. 1; Erdoğan, *Yer Bakımından Uygulanma*, s. 68 dn. 274.

⁶⁶ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 5 dn. 1; Erdoğan, *Yer Bakımından Uygulanma*, s. 68 dn. 274.

⁶⁷ Pekcanitez, *Genel Bilgiler*, s. 33.

⁶⁸ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 1 Nr. 32; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 5.

olarak ortaya çıkar⁶⁹. HMK'nın 114. maddesi anlamındaki dava şartlarının maddi hukuktan kaynaklanacağı ifade edilirse, dava şartları usul hukukuna ilişkin olduğundan⁷⁰ ve ancak dava açılması halinde incelenmeleri gündeme geleceğinden, maddi hukukun kendisinin tek başına sonuç doğuramayacağı, mutlaka dava açılması gerektiği çıkarımına varılması gerekir. Bu sonuç iki yönden usul hukuku ve maddi hukuk ayırımına ters düşer: İlk olarak, yargılama sürecini düzenleyen kuralların maddi hukuka ait olabileceği anlamına gelir. İkinci olarak ise maddi hukukun tek başına, özel hukuk öznelerinin dava dışı hukuki durumlarını düzenlemediği anlamına gelir.

Alman hukukunda ise, maddi hukuka ilişkin ve usul hukukuna ilişkin “*dava şartları*”ndan (*die materiellen und prozessualen Klagvoraussetzungen*) bahseden bir görüş vardır⁷¹. Bu görüşün alındığı eserin içindekiler kısmına bakıldığında, maddi hukuka ilişkin “*dava şartları*”nın incelenme yeri gösterilirken, “*Prozessgegenstand*”⁷² (*Anspruch im prozess. Sinn*⁷³), *materielle Klagvoraussetzung*⁷⁴ başlığı kullanılmıştır. *Derhal belirtmek gerekir ki, günümüzde kabul edilen usuli dava konusu kuramı, Rosenberg tarafından 1927 yılında (çift parçalı olarak) ortaya konulmuştur*⁷⁵; oysa maddi hukuka ilişkin “*dava şartı*” kavramının geçtiği eser 1903 yılına aittir. Bu sebeple anılan eserdeki “*dava konusu*” ifadesi okunurken bu farklılığa dikkat edilmelidir. Bu görüşün, maddi hukuka ilişkin “*dava şartları*” kapsamında yaptığı değerlendirmeler aynen şu şekildedir⁷⁶: Dava konusu, tespit davaları bakımından ileri sürülen veya inkar edilen hukuki ilişkidir. Eda davalarında (yükümlü olan tarafın ifa etmeye mahkum edildiği) muaccel veya müstakbel edime dair taleptir; yenilik doğuran davalarda, mahkemenin kararıyla meydana gelecek olan yenilik doğurucu haktır. Eserin ilerleyen sayfalarında da⁷⁷ maddi hukuka dayanan “*dava şartları*” hakkında değerlendirme yapılırken şu ifadeler

⁶⁹ Erdoğan, *Yer Bakımından Uygulanma*, s. 67. Bu süreçte istisnai olarak usuli hak ve yükümlülükler de doğabilir, Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 1 Nr. 32.

⁷⁰ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 316.

⁷¹ Konrad Hellwig, *Lehrbuch des deutschen Civilprozessrechts*, Erster Band, U. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung, 1903, s. 150. Ayrıca bkz. Üstündağ, *Medeni Yargılama* s. 283.

⁷² Dava konusu.

⁷³ Usul hukuku anlamında talep.

⁷⁴ Maddi hukuka ilişkin “*dava şartı*”.

⁷⁵ Bkz. Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 93 Nr. 10.

⁷⁶ Hellwig, *Lehrbuch*, s. 150.

⁷⁷ Hellwig, *Lehrbuch*, s. 166.

kullanılmaktadır: “... für die materiellen Klagvoraussetzungen (hinsichtlich der Existenz, des Inhalts und der Wirksamkeit des eingeklagten Rechts)...”. Bu ifadenin tercümesi şu şekildedir: “...maddi hukuka dayanan “dava şartları” için (dava edilen hakkın varlığı, içeriği ve geçerliliği bakımından)...”. Dolayısıyla, bu görüşün maddi hukuka dayanan “dava şartları” olarak nitelendirdiği husus, bir hak veya hukuki ilişkinin varlığı için maddi hukukun gerçekleşmesini aradığı koşul vakıalardır. Usul hukukuna dayanan “dava şartları” ise beş başlık altında incelenmektedir⁷⁸: Taraf ehliyeti, yargı yolu, yargı hakkı, dava takip yetkisi ve hukuki koruma temeli. Buna göre, bu görüşün usul hukukuna dayanan “dava şartları” olarak nitelendirdiği kurumlar, HMK’nın 114. maddesindeki kurumların sadece birkaçını kapsamaktadır. Bu görüş, söz konusu maddi hukuka ve usul hukukuna dair “dava şartlarının”, davanın mahkemece kabulü için öngörülen şartlar olduğunu ifade etmektedir⁷⁹. Ayrıca bu görüşün bir de “Prozessvoraussetzungen” (tam tercümesi dava şartı olan) olarak nitelendirdiği, usul hukukuna dayanan “dava şartları”nın dışında bıraktığı ama HMK’nın 114. maddesindeki diğer bazı kurumları dahil ettiği bir kategori vardır⁸⁰: Dilekçenin kanunda öngörülen unsurları haiz olması; caiz dava türünün seçilmesi; görevli ve yetkili mahkemeye başvurulmuş olması; davanın dava ehliyetine sahip biri tarafından veya dava ehliyeti yoksa kanuni temsilcisi tarafından açılması; dava dilekçesinin dava ehliyetine sahip birine veya dava ehliyeti yoksa kanuni temsilcisine tebliğ edilmesi; avukatla temsil zorunluluğunun olduğu hallerde avukatla dava açılması. Dolayısıyla bu görüş, HMK’nın 114. maddesinde sayılan dava şartlarını bölüp bunları farklı kategoriler altında ele almaktadır. Ayrıca, söz konusu iki ayrı kategorideki usuli “dava şartları”nın, eksiklikleri halinde farklı kararlar verileceğini belirtmektedir⁸¹. Bu görüşün yaptığı şekilde, HMK’nın 114. maddesi anlamında dava şartlarının bölünmesinin ve eksiklikleri halinde farklı kararlar verilmesinin, Türk hukukunda kanuni bir temeli yoktur. Bu görüşün Almanya’da da günümüz maddi hukuk usul hukuku ilişkisine ters düştüğü ifade edilerek reddedildiği belirtilmelidir⁸².

Kabul edilebilirlik aşamasının münhasıran usul hukuku tarafından

⁷⁸ Hellwig, *Lehrbuch*, s. 151 vd.

⁷⁹ Hellwig, *Lehrbuch*, s. 146.

⁸⁰ Hellwig, *Lehrbuch*, s. 144.

⁸¹ Konrad Hellwig, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*, Zweiter Band, U. Deichert’sche Verlagsbuchhandlung, 1907, s. 17-18.

⁸² Rosenberg, s. 434, bu görüşe yönelik diğer eleştiriler için bkz. Rosenberg, s. 435 vd.

düzenlendiği belirtildikten sonra, yine bu aşama içerisinde yer alan hukuki yararın kapsamına müstakbel alacak için dava açılması halinin girip girmediği incelenmelidir. Çünkü müstakbel alacak için dava açılmasına ilişkin açıklama yapılırken maddi hukuk ve usul hukuku arasındaki sıkı bağ, böyle bir davada nasıl karar verileceği konusunda soru işaretleri doğurmaktadır⁸³. Bir diğer eleştiri, maddi hukuk taleplerinin hukuki korumadan yararlanma şartlarını düzenlemenin, yalnızca maddi hukukun konusu olduğudur⁸⁴. Bir başka deyişle, erken dava açılmasına izin veren şartlar (ZPO'nun 257-259. maddelerindeki şartlar⁸⁵) maddi hukuka dairedir⁸⁶. Bu eleştiriye verilecek cevap, bir talep için dava açılmasının yalnızca maddi hukukla düzenlenmiş olmadığıdır⁸⁷. Dava açılması en başta hak arama özgürlüğüne ilişkindir⁸⁸. Dolayısıyla, maddi hukuk talebine ilişkin dava açılmasında sadece maddi hukuku belirleyici yapmak mümkün değildir. Sorunlu bir kısım da dava şartlarının öncelikli inceleniyor olmasıdır. Çünkü bu halde örneğin, ehliyetsizlik sebebiyle geçersiz olduğu belli olan bir sözleşmeye dayanarak açılan davada, dava “erken” açıldığı için hukuki yarardan ret kararı verilmesi gerekecektir⁸⁹. Dava şartı niteliğini haiz olmanın sonucu olarak, o kurum re'sen incelenecektir. Ancak HMK'nın 25. maddesi uyarınca medeni usul hukukunda kural olan ilke taraflarca getirilme ilkesidir ve bu ilkeden ayrılmak için teorik bir gerekçe ortaya konulması gerekir. Erken açılan davada da taraflarca getirilme ilkesinden ayrılma ve re'sen dikkate alınmanın gerekçesinin açıklanması elzemdir⁹⁰.

Haklılık değerlendirmesinde olduğu gibi kabul edilebilirlik değerlendirmesinde de ilgili şartların varlığı aranır⁹¹. Bunların ispatı ise bir bakımdan farklılık göstermektedir. O farklılık bir vakianın çifte önemi haiz olması halinde (davanın hem kabul edilebilirlik hem haklılık aşamalarını ilgilendirdiği takdirde) ortaya çıkar⁹². Böyle bir durumda vakıaların tutarlı bir

⁸³ Krş. Roth, *künftige Leistung*, s. 307; Özokes/ Boran Güneysu, s. 901.

⁸⁴ Herberth Roth, “§ 257 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016, Nr. 3.

⁸⁵ Bkz. Aşağıda dn. 130.

⁸⁶ Roth, *künftige Leistung*, s. 312.

⁸⁷ Eichel, s. 311.

⁸⁸ Krş. Eichel, s. 309-310.

⁸⁹ Krş. Roth, *künftige Leistung*, s. 307.

⁹⁰ Krş. Roth, *künftige Leistung*. 307; Özokes/Boran Güneysu, s. 901.

⁹¹ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 94 Nr. 34-35.

⁹² Nadja Erk, *Prozessvoraussetzungen*, Helbing Lichtenhahn, 2022, s. 113.

şekilde ileri sürülmesi kabul edilebilirlik yargısına ulaşılması için yeterlidir⁹³. Hakklılık aşamasında incelenen sorun hakkında ise artık usule ilişkin bir karar verilmez ve esas hakkındaki kararlar ilk derece yargılaması sona erdirilir⁹⁴.

Çifte önemi haiz vakıaların incelenme özelliği de dikkate alındığında müstakbel alacak için iki ihtimalin gündeme gelmesi söz konusu olabilir: İlk ihtimalde davacı, aslında öyle olmamasına rağmen, talebinin muaccel olduğunu ileri sürerek bir eda davası açabilir. İşte bu halde talebin gerçekten muaccel olup olmadığı ancak esasa ilişkin yargılama sonucunda belli olur. İkinci ihtimalde davacı, açıkça müeccel olan bir alacağının vade tarihinde ifasına hükmedilmesi için bir eda davası veya sadece bir tespit davası açabilir.

İlk ihtimalde, alacağın muaccel olup olmaması hukuki yarar bakımından önem taşısa da muacceliyet çifte önemi haiz vakıa olduğu için davacının salt tutarlı iddiası sonucu varsayılır. Alacağın muacceliyeti hakkında hüküm anında bir karar verilir, bir başka deyişle, hüküm anında muaccel olmadığı ortaya çıkan alacak için şimdilik esastan ret kararı⁹⁵ verilir⁹⁶.

İkinci ihtimalde, davalı borçlunun, borcunu ciddi bir şekilde inkar etmesi halinde ve taraflar arasındaki hukuki ilişkinin belirli hale getirilmesinde menfaat varsa müeccel alacak tespit davasının ve hükmünün konusu olabilir⁹⁷. Davacının, müeccel olduğu açık bir alacağın, muaccel olduğu tarih itibariyle ifasını talep ettiği bir davada ise durum biraz daha karmaşık hale gelmektedir.

⁹³ Bkz. Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 39 Nr. 3.

⁹⁴ Erk, s. 113 vd.

⁹⁵ Şimdilik esastan ret kararıyla böyle bir kayıt içermeyen esastan ret kararı arasında fark yoktur. Çünkü her iki durumda da muacceliyet, sonraki bir vakıa olarak maddi anlamda kesin hükmün zaman bakımından sınırının dışındadır. Böylece önceki maddi anlamda kesin hüküm muacceliyetten sonra dava açılmasını engellemez, Wolfgang Grunsky, "Rechtskraft von Entscheidungsgründen unnd Beschwer", *Zeitschrift für Zivilprozess*, 76 (3), 1963, s. 166.

⁹⁶ Thomas Sutter-Somm/Benedikt Seiler, "Art. 84 ZPO", Thomas Sutter-Somm, Benedikt Seiler (Ed.), *Handkommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (CHK), Art. 1-408 ZPO*, Schulthess, 2021, Nr. 2. Benzer yönde Roth, *künftige Leistung*, s. 287-288.

⁹⁷ Staehelin/Staehelin/Grolimund, § 14 Nr. 13; Paul Oberhammer/Philipp Weber, "Art. 84 ZPO", Paul Oberhammer, Tanja Domej, Ulrich Haas (Ed.), *Kurzkommentar ZPO*, Helbing Lichtenhahn, 3. Auflage, 2021, Nr. 14. benzer yönde Ulrich Foerste, "§ 259 ZPO", *Zivilprozessordnung*, Hans Joachim Musielak/Wolfgang Voit (Ed.), 21. Auflage, Verlag Franz Vahlen, 2024, Nr. 1; Ekkehard Becker-Eberhard, "§ 259 ZPO", Thomas Rauscher/Wolfgang Krüger (Ed.) *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 1, 6. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2020, Nr. 15; Sirmen, s. 133; Üstündağ, *Medeni Yargılama* s. 284; Hanağası, s. 236; Ali Cem Budak/Mustafa Okan Yağcı, "Mevsimsiz Dava: Davanın Vaktinden Önce Açılması", *Adalet Dergisi*, 70, 2023, s. 26.

Çünkü burada davacı, kendi hakkı olan bir şeyi talep ettiği için bu davanın haksızlığından bahsedilemez⁹⁸. Bu sebeple kabul edilebilirlik ve haklılık ayırımından bakıldığında, böyle bir davanın, maddi hukuk izin verdiği için, haklılık aşamasında reddi mümkün değildir. O halde ilk bakışta bu durumların hepsinde eda davası açılması mümkün görülebilir. Ancak kabul edilebilirlik safhası için de bir değerlendirme yapılmadan bir davanın mahkemece kabul edilmesi mümkün değildir. Bir başka deyişle, muacceliyete ilişkin bir değerlendirmenin dava şartları kapsamında yapılıp yapılamayacağı sorunu ortaya çıkar. Hukuki yarar bakımından da alacaklının bu davayı açmaktaki yararıyla, mahkemelerin iş yükü ve davalının ise tekrar mahkemeye başvurma zorunluluğu bağdaştırılmalıdır. Çünkü dava açılması mahkemeyi harekete geçirici bir taraf usul işlemi⁹⁹ olduğu için mutlaka mahkeme bu taraf işlemi hakkında bir karar vermelidir¹⁰⁰. Usulden ret kararı da bu açıdan yeterlidir¹⁰¹. Usulden ret kararı için gereken hukuki temeli ise hukuki yararlar sağlamak mümkündür¹⁰².

Erken açılan dava esas itibariyle eda davalarında sorun olduğu için buradan sonra eda davalarında hukuki yarar incelenecektir. Çünkü tespit davasının açılması bakımından öğretide bir tartışma yoktur ve tespit davası açılabileceği kabul edilmektedir¹⁰³. Yenilik doğuran davalar bakımından ise erken açılan bir dava olamayacağı ve tüm unsurların tamamlanmış olması gerektiği hakkındaki görüşe katılıyoruz¹⁰⁴.

⁹⁸ Othmar Jauernig/Burkhard Hess, *Zivilprozessrecht*, 30. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2011, § 35 Nr. 10; Wolfgang Lücke, *Zivilprozessrecht*, Band I, 11. Auflage, C. H. Beck Verlag, 2020, § 13 Nr. 12; Weber, Art. 75 Nr. 41; Peter Gauch/Walter R. Schluemp/Susan Emmenegger, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, Band II, 11. Auflage, Schulthess Verlag, 2020, Nr. 2158; Buna göre sadece, davada alacağın kendisi ispat edilmemişse, esastan ret kararı verilmesi gerekir, Christian Seiler, “§ 257 ZPO”, Heinz Thomas/ Hans Putzo (Ed.), *Zivilprozessordnung*, 42. Auflage, 2021, Nr. 1.

⁹⁹ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr. 7.

¹⁰⁰ Goldschmidt, s. 371-372. Karara (sonuca) götürücü taraf usul işlemleri için ayrıca bkz. Ejder Yılmaz, *İslah*, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021, s. 135 vd.

¹⁰¹ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr.10.

¹⁰² Kuru/ Aydın, s. 390.

¹⁰³ Bkz. Yukarıda dn. 97.

¹⁰⁴ Özkes/ Boran Güneysu, s. 872.

IV. ERKEN AÇILAN EDA DAVALARINDA HUKUKİ YARAR

A. Genel Olarak

Günümüz usul kanunları, istenen hukuki korumanın niteliğine göre davaları üçe ayırmıştır¹⁰⁵: Eda davaları, tespit davaları ve yenilik doğuran davalar. Bu üç dava türü arasında, hukuki yararın mevcudiyetinin aranması bakımından fark yoktur¹⁰⁶; ancak, kanun gereği eda davalarında ve yenilik doğuran davalarda bu yararın özel olarak gösterilmesine gerek yokken, tespit davaları bakımından, tespit davası açmakta hukuki yarar olduğunun özel olarak gösterilmesi gerekir. Konumuz bakımından önem taşıyan ise, eda davalarındaki hukuki yararadır.

Eda davalarında, kural olarak hukuki yararın varlığı kabul edilir¹⁰⁷. Eda davaları, davada varlığı iddia edilen ve hükümde tespit edilen bir edimin ifasına dair talebin yerine getirilmesine hizmet eder¹⁰⁸. Böylece açtığı eda davası mahkemece kabul edilen davacı, ilamlı icraya koyabileceği bir hüküm elde etmiş olur. Normal şartlarda davacı yalnızca bu ilamla, ilamlı icra yoluna başvurabileceği için de davacının eda davası açmakta kural olarak hukuki yararı vardır¹⁰⁹.

Eda davaları bakımından Türk¹¹⁰, Alman¹¹¹ ve İsviçre¹¹² hukuklarında ayrıca muacceliyete ilişkin değerlendirmelere işaret edilmiştir. Ayrıca hemen belirtmek gerekir ki, haklı endişeye dayanarak müstakbel alacak için eda davasının açılabilmesi hallerde tespit davasının açılabilmesi (baskın görüş¹¹³), eda davası açılmasını engellemez¹¹⁴. Zira kural olarak, eda davasının açılabilmesi

¹⁰⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 299; Pekcanitez, *Dava Hakkında*, s. 960; Görgün/Börü/Toraman/Kodakoğlu, s. 271 vd.

¹⁰⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 330 vd.; Pekcanitez, *Dava Hakkında*, s. 946-947; Tanriver, *Cilt I*, s. 531-532.

¹⁰⁷ Eichel, s. 325; Kuru/Aydın, s. 390; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 330; Tanriver, *Cilt I*, s. 531; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 328.

¹⁰⁸ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr. 1.

¹⁰⁹ Grunsky, *Grundlagen*, § 39 II.

¹¹⁰ Kuru/ Aydın, s. 390; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası s. 330.

¹¹¹ Rosenberg/Schwab/Gottwald § 90 Nr. 14; Grunsky, *Grundlagen*, § 39 II.

¹¹² Sutter-Somm/ Seiler, Art. 84 ZPO Nr. 2; Oberhammer/Weber, Art. 84 ZPO Nr. 11 vd.

¹¹³ Bkz. yukarıda dn. 97.

¹¹⁴ Richard Zöllner/Reinhard Greger, “§ 259 ZPO”, Christoph Althammer, Christian Feskorn, Reinhold Geimer *et. al.* (Ed.), *Zöllner Zivilprozessordnung: ZPO*, 34. Auflage, Otto Schmidt,

hallerde tespit davası açmakta hukuki yarar yoktur¹¹⁵. İşte bu düşünceye uygun şekilde, tekrarlanan edimlere ilişkin eda davasının açılabilirdiği durumlarda, tespit davası açılmasında hukuki yarar yoktur denilebilir¹¹⁶.

Davanın açılmasıyla kurulan usul ilişkisinin üç öznesi vardır¹¹⁷: Davacı, davalı ve mahkeme. Erken açılan dava söz konusu olduğunda bu üç öznenin durumunun değerlendirilmesi gerekir. Günümüzde genel kabulün¹¹⁸ maddi anlamda kesin hükmün maddi hukukta değişikliğe sebep olmadığı da dikkate alındığında, vadeye kadar bekleyebilme hakkı olan borçlunun, bu hakkı elinden alınamaz; dolayısıyla bu yönde eda hükmü almış olan alacaklı ilamı icraya koymak için vadenin dolmasını beklemek zorundadır¹¹⁹. Böylece alacaklı maddi hukuk, alacağın talep edilebilir olduğunu kabul ettiği anda, ilamlı icraya başvuru imkanını haiz olacaktır; aksi takdirde, borcunu ödemeyeceği şüphesi olan borçluya karşı ilamlı icra yoluna başvurmak için gerekli olan ilam ancak vade sonrasında açılan bir dava ile sağlanabilecektir¹²⁰. Bir başka deyişle, vadeden önce eda davası açılması, vade tarihinde davacının elinde icra edilebilir bir ilam olmasını sağlayarak, davacıyı, hukuki korumaya erişmesinin gecikmesi ihtimalinden korumaktadır¹²¹. Böylece alacak daha hızlı elde edilmekte ve etkin hukuki koruma güçlendirilmektedir¹²². Verilen hükmün

---

2022, Nr. 4.

¹¹⁵ Kuru/Aydın, s. 406; bkz. Atalı/Ermenek/Atalı, s. 320.

¹¹⁶ Herberth Roth, “§ 256 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016, Nr. 64; Ekkehard Becker-Eberhard, “§ 258 ZPO”, Thomas Rauscher/Wolfgang Krüger (Ed.) *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 1, 6. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2020, Nr.10.

¹¹⁷ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 2 Nr. 4.

¹¹⁸ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 152 Nr. 5, 6; Murat Atalı, “Karar ve Hüküm”, Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (Ed.), *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, Cilt III, 15. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2017, s. 2058; Ersin Erdoğan, *Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, 2020, s. 66-67.

¹¹⁹ Eichel, s. 293.

¹²⁰ Eichel, s. 293.

¹²¹ Wolfram Henckel, “Vorbeugender Rechtsschutz im Zivilrecht”, *Archiv für die civilistische Praxis*, 174, (2/3), 1974, s. 105.

¹²² Ekkehard Becker-Eberhard, “§ 257 ZPO”, Thomas Rauscher/Wolfgang Krüger (Ed.) *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 1, 6. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2020, Nr. 2; Ulrich Foerste, “§ 257 ZPO”, *Zivilprozessordnung*, Hans Joachim Musielak/Wolfgang Voit (Ed.), 21. Auflage, Verlag Franz Vahlen, 2024, Nr. 1; Ulrich Foerste, “§ 258 ZPO”, *Zivilprozessordnung*, Hans Joachim Musielak/Wolfgang Voit (Ed.), 21. Auflage, Verlag Franz Vahlen, 2024, Nr. 1; Foerste, § 259 ZPO Nr. 1.

icra kabiliyeti muacceliyete bağılı olduğundan usul hukukunun, aslında maddi hukukun cevaz vermediğı bir koruma sağladığı da söylenemez¹²³. Ancak bu durumda, alacaklının lehine (henüz maddi hukuk, alacaklının alacağını talep edilebilir kabul etmemişken) bir eda hükmü verilmiş olur¹²⁴. Dolayısıyla vadesi gelmemiş alacak için eda davası açılması ve eda hükmü alınmasında, ilk planda alacaklı avantajlı konumdadır.

Yukarıda erken açılan davanın kabul edilmesinin davacı bakımından yararı belirtildikten sonra davalının nasıl korunacağı incelenmelidir. Müstakbel alacağın konu olduğu her davada, dikkat edilmesi gereken, müstakbel alacağın hüküm altına alınması halinde aslında davalının savunma imkanın daraltılacak olduğudur¹²⁵. Davalı, mevcut davada, örneğın henüz vadenin dolmadığını ileri sürse de edaya mahkum edilebilir. Hükümde vadenin ne zaman dolacağı belirtileceğı için zaten bundan önce ilamlı icraya başvuru mümkün değıldir. Vadeden önce borcun ifa edilmesine rağmen, alacaklının ilamlı icraya başvurması düşünülebilir. Bu durumda, davalının savunma imkanı olmadığı söylenemez çünkü müstakbel alacaklar hakkında hüküm anından sonra ortaya çıkan itirazların İİK'nın 33. maddesi çerçevesinde, tekrarlanan edimlere ilişkin hükümlerin ise değışiklik davası yoluyla ileri sürülmesi mümkündür¹²⁶. Buna göre “*İcra emrinin tebliğı üzerine borçlu yedi gün içinde dilekçe ile icra mahkemesine başvurarak borcun zamanaşımına uğradığı veya imhal veya itfa edildiğı itirazında bulunabilir*”. Dolayısıyla, örneğın, hükmün verildiğı tarihten sonra, ilam konusu borcun itfa edilmiş olduğu ileri sürülebilir. Davalının savunma imkanı daralsa da, dava konusu edimi ifa ettiği savunmasında bulunma imkanı baki kalmaktadır. Davalının bu yollara başvurmasıysa tek başına icra faaliyetlerini durdurmayacaktır. Davalı icranın durdurulmasını, şartları varsa İİK'nın 36. maddesi uyarınca sağlayabilir.

Usul ilişkisinin son öznesine gelindiğinde, tarihsel açıdan, müstakbel edimin ifası için dava açılmasından çekinilmesinin nedeni davalının yararının korunması değıldir; onun yerine mahkemelerin iş yükünün artmasının

¹²³ Eichel, s. 311; Verilen hükümle muacceliyetin önceye çekilmesi gibi bir durum da söz konusu değıldir, Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 2.

¹²⁴ Krş. Eichel, s. 293.

¹²⁵ Mot. I, s. 366.

¹²⁶ Krş. Mot. I, s. 366.

önlenmesi ve görünüşte davaların önüne geçilmesidir¹²⁷. Müeccel alacağın söz konusu olduğu her durumda davanın esastan bir kararla sona erdirilmesi, mahkemelerin iş yükünün aşırı derecede artmasına sebebiyet verecektir¹²⁸. İşte müstakbel edimin ifasının bir eda davası ile erken istenmesinin hukuki yarar eksikliği kapsamında değerlendirilerek (tarafarla getirilme ilkesinden ayrılarak) re'sen incelenmesinin teorik temeli buradadır. Çünkü, erken davada re'sen incelenme imkanını veren “hukuki yarar” kavramına başvurulması, usul ilişkisinin üçüncü öznesi mahkemelerin iş yükünün artmamasında rol oynayabilecektir. Mahkemelerin aşırı iş yükü altında kalmamasında bir kamusal yarar olduğu kuşkusuzdur.

Sonuç olarak, erken dava açılmasının kabulü ve sonucunda mahkemelerin iş yükünün ciddi ölçüde artma olasılığı ile davalının daha sonra tekrar mahkemeye başvurma zorunluluğuyla karşı karşıya bırakılması; ancak alacaklının davada ortaya koyacağı hukuki yararıyla meşru kılınabilir¹²⁹.

Alman hukukunda ZPO'nun 257., 258. ve 259. maddelerinde düzenlenen hükümler de tam olarak bu düşüncenin ürünüdür. Bu hükümlerin düzenleme konuları Kuru'dan doğrudan aktarılabilir¹³⁰: “*Alman hukukunda, gelecekte tekrarlanacak edimler için önceden eda davası açılmasına imkan veren genel bir hüküm vardır (ZPO §258). Bundan başka, Alman hukukuna göre, şu davalar da önceden açılabilir: Karşı bir edime bağlı olmayan bir para alacağının (sözleşme, ihtar veya kanun gereğince) belli bir takvim gününde ödenmesi gerekiyorsa, bu alacağın (vadesinde) ödenmesi için vadeden önce eda davası açılabilir (ZPO § 257). Bir gayrimenkulün belli bir takvim gününde tahliyesi gerekiyorsa, o tarihte tahliye edilmesi için, şimdiden tahliye davası açılabilir (ZPO § 257). Yukarıdaki hallerden başka, borçlunun borcunu zamanında yerine getirmeyeceği endişesini haklı gösteren durumların varlığı halinde, gelecekteki edimin (o zaman) yerine getirilmesi için, şimdiden eda davası açılabilir (ZPO § 259). Mesela, borçlu (iyi niyetle de olsa) edim yükümlülüğünü (borcunu) ciddi olarak inkar etmekte ise, borçluya karşı, vadeden önce (vadede ödenmek üzere) eda davası açılabilir*”. 257. madde İsviçre hukukunda da tartışılmamıştır. Türk hukukunda da tartışılmasına gerek olmadığını düşünüyoruz. Gerekçe’de de bu hükmün o zamanki duruma dikkate

¹²⁷ Bkz. Eichel, s. 295.

¹²⁸ Eichel, s. 295; aynı yönde Jauernig/ Hess, § 35 Nr. 10.

¹²⁹ Mot. I, s. 366.

¹³⁰ Kuru, s. 1370.

alınarak düzenlendiği ifade edilmektedir¹³¹.

Üç hükmün de amacı alacaklıya sağlanan hukuki korumayı güçlendirmektir¹³². Borçlunun, vadesi geldiğinde borcu ifa etmeme tehlikesi doğmuşsa, alacaklının bir eda davası açması oldukça öngörülebilir bir sonuçtur. Böyle bir durumda, artık alacaklının dava açmak için vadeyi beklemeden hemen dava açmasına ve hızlı bir icra faaliyeti için hazırlanmasına izin vermek gerekir¹³³.

B. Alman Hukukundaki Düzenlemelerden Yararlanılıp Yararlanılamayacağı Sorunu

Müstakbel edimin ifası için dava açılması halinde, ZPO'daki anlayıştan hukukumuz bakımından da yararlanılması mümkündür. Zaten HMK'nın genel gerekçesinde de Alman hukukundan yararlanıldığı belirtilmiştir. Kaynağı Neuchâtel Kantonu Usul Kanunu olup 1927 yılında yürürlüğe giren HUMK, ZPO'yla aynı hukuk ailesine mensuptur ve Alman kaynakları Türk hukuku için vazgeçilmezdir¹³⁴. Ayrıca yukarıda aktarılan ve ZPO'daki hükümlere temel oluşturan düşüncenin kabulünü engelleyen açık bir hüküm olmadığı gibi yine yukarıda belirtildiği üzere maddi hukukunun izin verdiği bir hususu¹³⁵, usul hukukunun engellemesi mümkün değildir. Türk hukukunda erken dava açılmasına izin veren açık düzenleme olmaması, böyle bir davanın açılmasına tek başına engel teşkil etmez. Zira Türk hukukunda dava şartlarını düzenleyen HMK'nın 114. maddesinin gerekçesinde açıkça “*Bu düzenleme, büyük ölçüde İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Tasarısının 57 nci maddesinde yer alan kuraldan esinlenilmek suretiyle oluşturulmuştur...*” denilmektedir. İsviçre hukukunda da müstakbel edimin ifasına ilişkin Alman hukukundaki gibi düzenlemeler yoktur. Ancak erken bir eda davasının açılacağı hukuki yarar olmak koşuluyla (İsviçre’de bu bağlamda ele alınan haller esasen Alman hukukunda öngörülen ihtimallerdir) kabul edilmektedir¹³⁶.

¹³¹ Bkz. Mot. I s. 366-367.

¹³² Foerste, § 259 ZPO Nr. 1; Becker-Eberhard, § 257 ZPO Nr. 1; Klaus Bacher, “§ 257 ZPO”, Volkert Vorwerk, Christian Wolf (Ed.), *Beck'scher Online Kommentar ZPO*, 52. Edition, Stand: 01.03.2024, Nr. 1 (beck-online.beck.de, E. T. 12.05.2024).

¹³³ Foerste, § 259 ZPO Nr. 1; Becker-Eberhard, § 257 ZPO Nr. 2.

¹³⁴ Yavuz Alangoya, “Grußwort”, *Im Gedenken an Karl Heinz Schwab*, Erlanger Universitätsreden, 3. Folge, Nr. 78/2012, s. 60.

¹³⁵ Bkz. Yukarıda dn. 98.

¹³⁶ Bkz. Staehelin/Staehelin/Grolimund, § 14 Nr. 13; Oberhammer/Weber, Art. 84 ZPO Nr. 6.

Türk hukukunda bir görüş¹³⁷, Alman hukukunun ilgili hükümlerinin Türk hukuku bakımından emsal teşkil edemeyeceğini söylemektedir. Görüşe göre bu hükümler gerek uygulanma şartları gerekse hükmün icrası bakımından çeşitli yorum güçlüklerine sebebiyet verebilir. Söz konusu hükümlerin olmadığı İsviçre hukukunda da aynı çözümlerin benimsendiği hemen yukarıda belirtilmiştir. Öte yandan yorum zorluklarının tek başına bir engel olması aşılabilir bir sorundur. Zira çok daha karmaşık yorum sorunları olan dava konusu kuramının hukukumuzda ele alınış biçimi incelenebilir. Dava konusu teorisi bakımından, Alman hukukçu Schwab tarafından tüm dava türleri için geçerli şekilde ortaya konulan tek parçalı dava konusu teorisi¹³⁸ Türk hukukunda kabul edilmektedir¹³⁹ ve herhangi bir soruna sebep olmamıştır.

Müstakbel edimin ifasına yönelik davalara ilişkin Alman hukukunda bulunan düzenleme, ZPO'nun ilk halinde bulunmamakla birlikte, yine ilk halinde 664. ve 672. maddeler müstakbel edimin ifasına yönelik bir eda kararının nasıl icra edileceğini düzenlemekteydi¹⁴⁰. Aynı içerikteki düzenlemeler günümüzde ZPO'nun 726. ve 751. maddelerinde yer almakta olup alacaklının ancak maddi hukukun, o alacağın talep edilmesine izin verdiği anda, icraya başvurabilmesi yönündedir¹⁴¹.

Derhal belirtmek gerekir ki, bu hükümlere, ilgili hukuk düzenlerinde de, daha ziyade medeni hukuktan yararlanılarak bir anlam verildiği belirtilmiştir¹⁴². Yine de konunun dava şartları bağlamında değerlendirilmesinden vazgeçilmemiştir¹⁴³.

C. Tekrarlanan Edimlerin İfası İçin Dava Açılması

Müstakbel edimin ifasına ilişkin açılacak dava bağlamında incelenmesi gereken ilk ihtimal tekrarlanan edimlere ilişkin olarak açılacak davalardır.

---

¹³⁷ Budak/ Yağcı, s. 31.

¹³⁸ Karl Heinz Schwab, *Der Streitgegenstand im Zivilprozess*, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1954, s. 199.

¹³⁹ Yılmaz, *Islah*, s. 192; Tanrıver, *Cilt I*, s. 551 vd.; Hanağası, s. 124-125.

¹⁴⁰ Bkz. Eichel, s. 292. Krş. Budak/Yağcı, s. 31-32.

¹⁴¹ Eichel, s. 292.

¹⁴² Bkz. Hellwig, *Lehrbuch*, s. 160, 192 dn 1., 370 vd.

¹⁴³ Bkz. Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr. 15; Jauernig/Hess, § 35 Nr. 10 vd.; Lücke, § 13 Nr. 12.

Türk ve İsviçre hukuklarından farklı olarak Alman hukukunda ZPO'nun 258. maddesi, gelecekte tekrarlanacak edimler¹⁴⁴ için önceden eda davası açılmasına imkan veren genel bir hüküm olarak düzenlenmiştir.

Müstakbel edimin ifasının maddi hukuk tarafından öngörüldüğü hallerde, herhangi bir sorun olması mümkün değildir. Buna örnek olarak maddi hukukun tekrarlanan edimler için eda davası açılmasını öngördüğü haller verilebilir¹⁴⁵: TMK'nın 176., 182., 364-365. ile TBK'nın 615. ve 617. maddeleri.

Bakıldığında bu tip talepler genellikle aylık bazda doğmaktadır ve her ay doğan talepleri ayrı birer dava konusu yapmak pratik bir yöntem olmaz¹⁴⁶. İsviçre hukuku ve Alman hukuku bu noktada birbirine yakınlaşmaktadır. ZPO'nun 258. maddesinin gerekçesinde¹⁴⁷ de hükmün amacının, konusu aynı olan uyuşmazlıkların sürekli tekrar edilmesinden kaçınılması olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla tekrarlanan edimler için muacceliyetten önce dava açılması usul ekonomisine de hizmet etmektedir¹⁴⁸. Günümüzde de davacının tekrar tekrar dava açma zorunluluğunun olmaması ve vadenin gelmesiyle derhal icra yoluna başvurabilme imkanı tanınması düşünceleri, hükmün açıklanmasında kullanılmaktadır¹⁴⁹. İsviçre hukukunda, tüm bir nafaka sürecine istinat ederek, bilhassa alacağın esas itibariyle doğduğu ama bu kapsamdaki münferit alacakların yalnızca gerekli sürenin geçmesine dair bir vadeye bağlandığı gelecekteki edimler hakkında eda davası açılmasının caiz olduğu kabul edilmektedir¹⁵⁰. Buradaki kabul edilebilirlik, kısmen maddi

¹⁴⁴ İfa edilecek edimin mutlaka para alacağı olması gerekmez, Klaus Bacher, “§ 258 ZPO”, Volkert Vorwerk, Christian Wolf (Ed.), *Beck'scher Online Kommentar ZPO*, 52. Edition, Stand: 01.03.2024, Nr. 4 (beck-online.beck.de, E. T. 12.05.2024); Ingo Saenger, “§ 258 ZPO”, Ingo Saenger (Ed.), *Zivilprozessordnung*, Nomos, 10. Auflage, 2023, Nr. 2.

¹⁴⁵ Kuru/Aydın, s. 390.

¹⁴⁶ Lukas Bopp, Balthasar Bessenich, “Art 84”, Thomas Sutter Somm/Franz Hasenböhler/ Christoph Leuenberger (Ed.), *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung*, 3. Auflage, Schulthess, 2016 Nr. 12.

¹⁴⁷ Bkz. Roth, *künftige Leistung*, s. 297.

¹⁴⁸ Eichel, s. 295.

¹⁴⁹ Richard Zöllner/Reinhard Greger, “§ 258 ZPO”, Christoph Althammer, Christian Feskorn, Reinhold Geimer *et. al.* (Ed.), *Zöllner Zivilprozessordnung: ZPO*, 34. Auflage, Otto Schmidt, 2022, Nr. 1.

¹⁵⁰ Bopp/Bessenich, Art. 84 Nr. 12. Alman hukukunda da mevcut bir hukuki ilişkinin varlığı ve alacağın doğumunun yalnızca zaman bağlı olabileceği, başka bir şart olamayacağı kabul edilmektedir, Bacher, § 258 ZPO Nr. 3; Eichel, s. 305. Bunun belirli veya belirsiz bir olaya bağlanıp bağlanamayacağı tartışmalı. Borcun kapsamının en baştan belli olması gerekmemektedir, Bacher, § 258 ZPO Nr. 3.

hukuktan kaynaklanmaktadır¹⁵¹.

İlgili kurumun amacının, bireyin etkin hukuki korunması yanında, konusu aynı olan uyuşmazlıkların sürekli olarak tekrarlanmasından kaçınmak olmasından hareketle¹⁵² tekrarlanan edimin karşı bir edime bağlı olmaması gerektiği belirtilmektedir¹⁵³. Hakimin, gelecekte de vakıaların sabit kalacağı yönünde bir öngöründe bulunarak bu öngörüye dayanan bir karar vermesi sebebiyle, karşı edime bağlı olmama durumu kabul edilmelidir¹⁵⁴.

Gerçekten de böyle bir davanın sonunda elde edilen hüküm; davanın mahkemece kabul edilmesi için gerekli olan şartların gelecekte de var olacağına dair hakimin öngörüsüne dayanır¹⁵⁵. Örneğin, TMK'nın 176. maddesinin beşinci fıkrasına göre "*Hakim, istem halinde, irat biçiminde ödenmesine karar verilen maddi tazminat veya nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir*". Dolayısıyla verilen hükmün maddi anlamda kesin hüküm etkisi normal bir eda davasının aksine gelecekteki edimin kapsamı ölçüsünde geleceğe uzanır¹⁵⁶. Söz konusu hukuki ilişkide meydana gelecek değişikliklerin dikkate alınması ancak daha sonra açılacak bir değişiklik davası yoluyla mümkün olur¹⁵⁷. Örneğin TMK'nın 176. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarına göre belirli hallerde nafakanın artırılması, azaltılması ve kaldırılması söz konusu olabilmektedir.

¹⁵¹ Bopp/Bessenich, Art. 84 Nr. 12.

¹⁵² Bkz. Eichel, s. 296.

¹⁵³ Bacher, § 258 ZPO Nr. 5; Herberth Roth, "§ 258 ZPO", Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016, Nr. 1; Foerste, § 258 ZPO Nr. 2. Örneğin, kira alacakları için bu şekilde bir dava açılması kabul edilebilir değildir, Roth, § 258 ZPO Nr. 4; Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 9. Eğer karşı edime bağlılık söz konusuysa, ZPO 259'a gidilebilir, Roth, § 258 ZPO Nr. 4.

¹⁵⁴ Bkz. Eichel, s. 296.

¹⁵⁵ Roth, § 258 ZPO Nr. 1; Becker-Eberhard, § 257 ZPO Nr. 3; Foerste, § 258 ZPO Nr. 1; Eichel, s. 296. Hâkimin karar verirken böyle bir öngöründe bulunma zorunluluğu davalının korunması içindir. Davalının ediminin, gelecekte, hükmedilen miktarın altında kalabileceğine dair salt teorik olasılık bir önem teşkil etmez. Ancak eda hükmü verilebilmesi edimin miktarının belirlenmesinde önem taşıyan durumların tespiti gereklidir. En azından, gelecekte eda hükmü için gerekli olan durumların ortaya çıkacağına dair ağır basan bir olasılığın bulunması gerekir, Roth, § 258 ZPO Nr. 6; aynı yönde Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 12. Bilhassa edimin kapsamının burada belirlenebilir olması gerekir, Saenger, § 258 ZPO Nr. 3. Bu belirleme yapılamıyorsa o zaman sadece tespit davası açılabilir, Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 10.

¹⁵⁶ Roth, § 258 ZPO Nr. 1; Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 2; Foerste, § 258 ZPO Nr. 1.

¹⁵⁷ Roth, § 258 ZPO Nr. 1; Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 2; Foerste, § 258 ZPO Nr. 1.

Tekrarlanan edimlerin yeknesak bir talebe dayanması gerekmez¹⁵⁸. “*Tekrarlanan*” ifadesiyle kastedilen, bir hukuki ilişkinin yeknesak bir sonucu olan, aynı veya farklı, belirli veya belirsiz zaman aralığıyla, yaklaşık olarak aynı edimin ifa ediliyor olmasıdır¹⁵⁹. Bir görüşe göre¹⁶⁰, tekrarlanan edimin ifasına yönelik dava açılabilmesi için tekrarlanan edime dair maddi hukuk talebinin bir bütün olarak doğmuş olması ancak münferit edimlerin vadesinin, (sadece) zamana bağlanmış olması gerekir. Bir diğer görüşe göre¹⁶¹, ertelenmiş, hatta şarta bağlı alacaklar hakkında da tekrarlanan edimin ifası için dava açılabilir. Öte yandan, davalının henüz ifa etmediği muaccel edimlerin varlığının, bu gelecekte tekrarlanacak edimlere ilişkin eda davası açılmasını engellememesi, bahsi geçen hukuki kurumun amacı gereğidir¹⁶².

Tekrarlanan edimler için açılacak davalarda, ek olarak davalının edimi ifa etmeyeceği yolunda bir endişenin gösterilmesine de gerek yoktur¹⁶³. Gerekeç'e göre, endişeyle temellendirilen hukuki yarar burada zaten mündemiç haldedir¹⁶⁴. Dolayısıyla davalı edimleri, kendiliğinden, düzenli, zamanında ve tam bir biçimde yerine getirse bile açılan davanın ZPO'nun 259. maddesindeki gibi hukuki yarardan reddi mümkün değildir¹⁶⁵. Bunun önemi HMK'nın 312. maddesinin ikinci fıkrası düzleminde gündeme gelir ve davalı “...*davanın açılmasına kendi hâl ve davranışıyla sebebiyet vermemiş ve yargılamanın ilk duruşmasında da davacının talep sonucunu kabul etmiş ise yargılama giderlerini ödemeye mahkûm edilmez*”¹⁶⁶. Talep temelinin bu dava bakımından bir önemi olmayıp yabancı hukuktan dahi kaynaklanması mümkündür¹⁶⁷.

Tekrarlanan edimlerin ifasına ilişkin dava açılması, bu talebin kanundan doğmuş olması hali içindir; yoksa hukuki işlemten doğan bu talepler için böyle bir dava açılmayacağı Gerekeç'te de belirtilmiştir. Örneğin, bir yıl boyunca

¹⁵⁸ Mot. s. 366.

¹⁵⁹ Roth, § 258 ZPO Nr. 3.

¹⁶⁰ Saenger, § 258 ZPO Nr. 2; Zöllner/Greger, § 258 ZPO Nr. 1.

¹⁶¹ Krş. Roth, § 258 ZPO Nr. 2; Foerste, § 258 ZPO Nr. 2.

¹⁶² Roth, § 258 ZPO Nr. 9; Bacher, § 258 ZPO Nr. 10.

¹⁶³ Roth, § 258 ZPO Nr. 10; Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 15; Saenger, § 258 ZPO Nr. 5.

¹⁶⁴ Mot. s. 366.

¹⁶⁵ Roth, § 258 ZPO Nr. 10; Bacher, § 258 ZPO Nr. 12; Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 15.

¹⁶⁶ Roth, § 258 ZPO Nr. 10.

¹⁶⁷ Roth, § 258 ZPO Nr. 3.

her ay belirli miktarda bir para bağışlanacağına dair sözleşmeye dayanılarak tekrarlanan edim ifası için dava açılmaz. Bunun sebebi tarafların, hukuki işlemi gerçekleştirirken, ilam niteliğinde bir belge hazırlayarak, doğrudan ilamlı icraya başvurma ihtimallerinin olmasıdır¹⁶⁸. Gerekçe’de yer alan bu ifadeden başka sonuçlar çıkarılması da mümkündür. Buna göre tekrarlanan edime ilişkin talebin kanundan kaynaklanması halinde, alacaklının elinde “*halihazırda*” ilam niteliğinde belge varsa eda davası açmakta hukuki yararı yoktur¹⁶⁹. Dava esnasında, böyle bir belge düzenlenirse de artık hukuki yararın varlığından bahsedilemez¹⁷⁰. Öte yandan borçlunun, yalnızca ilam niteliğinde bir belge düzenlemeyi önerdiği halde de eda davası açılmasında hukuki yarar olup olmadığı tartışılabilir. Bu konuda bir görüş, hukuki yarar eksikliğini reddetmekte ve eda davası açılmasını kabul etmektedir¹⁷¹. Bir diğer görüş ise¹⁷², bu halde hukuki yarar eksikliği vardır ve dava usulden reddedilmelidir. Hukuki işlemde doğan ve art arda ifanın öngörüldüğü hallerde, bu başlık altında incelenen ZPO’nun 258. maddesi kapsamında bir dava açılmasa da hukuki yarar varsa (davalının ifa zamanı geldiğinde ifadan kaçınacağı öngörülüyorsa), ZPO’nun 259. maddesine dayanılarak gelecekteki edimin ifası için dava açılabilir¹⁷³.

Tekrarlanan edimin en baştan itibaren zamansal bir sınırı varsa, kurulan eda hükmünün o zaman aralığıyla sınırlı olması gerekir¹⁷⁴. Örneğin, süreli nafaka talepleri bakımından, hangi süre için bu talebin kabul edildiği hükümde belirtilmelidir.

Dava dilekçesinde açık talep sonucu bulunması gereği olarak, burada da talebe ilişkin zaman aralığı, hangi tarih için istendiği ve hangi miktarda istendiği belirtilmelidir¹⁷⁵. Yine alacağın vade tarihi de belirli olmalıdır¹⁷⁶.

¹⁶⁸ Mot. s. 366.

¹⁶⁹ Roth, § 258 ZPO Nr. 10; Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 15; Bacher, § 258 ZPO Nr. 12.

¹⁷⁰ Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 15.

¹⁷¹ Roth, § 258 ZPO Nr. 10; Bacher, § 258 ZPO Nr. 12.

¹⁷² Zöllner/ Greger, § 259 ZPO Nr. 5.

¹⁷³ Herberth Roth, “§ 259 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016, Nr. 1; Bopp/Bessenich, Art. 84 Nr. 12; Staehelin/Staehelin/Grolimund § 14 Nr. 13; Oberhammer/Weber, Art. 84 ZPO Nr. 13.

¹⁷⁴ Roth, § 258 ZPO Nr. 8.

¹⁷⁵ Roth, § 258 ZPO Nr. 11; aynı yönde Bacher, § 258 ZPO Nr. 11.

¹⁷⁶ Eichel, s. 305.

Paralel olarak verilen hükümde de (böyle bir hükmün verilmesi Türk hukuku bakımından yenilik veya farklılık arz etmez, zaten örneğin nafaka talepleri hakkında bu şekilde karar verilmektedir) bu bilgilerin yer alması gerekir¹⁷⁷. Dava sonunda verilen hükümle muacceliyetten önce ilamlı icra başvuru imkanı veren bir dayanak elde edilmiş olur ama muacceliyet tarihinden önce ilamlı icra yoluna başvurulamaz¹⁷⁸.

D. Borçlunun Borcunu Yerine Getirmeyeceğinin Belli Olması Halinde Erken Eda Davası Açılması

Bu başlık altında incelenen ZPO'nun 259. maddesindeki hüküm gelecekteki edimlere ilişkin genel bir düzenleme öngörerek davacının daha etkin bir hukuki korumaya ulaşması amacını gütmektedir¹⁷⁹. 259. maddenin kapsamına tüm müstakbel alacak halleri dahildir¹⁸⁰. Yalnız burada bir hususa dikkat çekmek gerekir. Borca aykırı davranılacağından önceden belli olduğu hallerde, maddi hukukun, ifadan önce öngördüğü sonuçların kullanılması ve bunlara dair dava açılması bu başlık altında değerlendirilemez. Zira maddi hukuk, zaten o ana ilişkin sonuçlar öngörmüştür ve açılacak eda davası, klasik bir eda davası olacaktır. Örneğin TBK'nın 473. maddesine göre *“Yüklenicinin işe zamanında başlamaması veya sözleşme hükümlerine aykırı olarak işi geciktirmesi ya da iş sahibine yüklenemeyecek bir sebeple ortaya çıkan gecikme yüzünden bütün tahminlere göre yüklenicinin işi kararlaştırılan zamanda bitiremeyeceği açıkça anlaşılırsa, iş sahibi teslim için belirlenen günü beklemek zorunda olmaksızın sözleşmeden dönebilir”*.

Böyle bir hükmün bulunmadığı İsviçre hukukunda da davalının edimi yerine getirmeme endişesi söz konusu olduğunda, miktarın ve vade tarihinin belli olması halinde muacceliyetten önce de eda davası açılması pek çok yazar tarafından kabul edilmektedir¹⁸¹. Dolayısıyla mehazdaki yorumların Türk hukukunda da yapılmasında herhangi bir kanuni engel yoktur. Kuru/Aydın¹⁸²

¹⁷⁷ Becker-Eberhard, § 258 ZPO Nr. 17.

¹⁷⁸ Krş. Roth, § 258 ZPO Nr. 11.

¹⁷⁹ Roth, § 259 ZPO Nr. 1; Foerste, § 259 ZPO Nr. 1.

¹⁸⁰ Roth, § 259 ZPO Nr. 1; Zöllner/Greger, § 259 ZPO Nr. 1; Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 3; Foerste, § 259 ZPO Nr. 1; Eichel, s. 300. Sadece bir irade beyanının verilmesine yönelik eda davalarının bu kapsama girip girmeyeceği tartışmalıdır, Foerste, § 259 ZPO Nr. 2.

¹⁸¹ Bopp/Bessenich, Art. 84 ZPO Nr. 13; Staehelin/Staehelin/Grolimund, § 14 Nr. 13; Oberhammer/Weber, Art. 84 ZPO Nr. 14.

¹⁸² Kuru/Aydın, s. 390.

da “*Fakat, davacının, bazı hallerde gelecekteki edimler (müeccel alacaklar) için, şimdiden dava açmakta hukuki yararı olabilir. Borcunu vadesinde ödemeyeceğini şimdiden bildiren borçlunun alacaklısını, buna rağmen vade tarihine kadar bekletmekte (dava açmasını önlemekte) bir yarar yoktur*”, ifadelerini kullanmışlardır. Bu değerlendirmeler yapılırken, her iki hukuk düzeninin de yararlandığı Alman hukuku dikkate alınmalıdır.

Alman hukukundaki düzenlemeye geçmeden önce geçici hukuki koruma tedbirleri olarak ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kurumlarının erken dava açılmasını dışlayıp dışlamadığını incelemek gerekir. Maddi hukuk, alacaklının borçludan vadeden önce, vade geldiğinde edimin ifasını talep etmesine izin vermektedir¹⁸³. O halde sorun, maddi hukukun tanıdığı bu yetkinin korunmasında hangi hukuki koruma aracının kullanılacağına ilişkindir. Kanunlarda hukuki koruma için birden fazla araç öngörüldüğü takdirde hukuki koruma araçlarının yarışmasından bahsedilir¹⁸⁴. Birden çok hukuki koruma yoluna başvurulmasının öngörüldüğü hallerde davacı, kural olarak, hukuki koruma araçları arasında seçim yapmakta serbesttir¹⁸⁵. Seçim imkanının daraltılması yalnızca, temelinde yargılamanın sonucuna denk olan ama basitlik, hız ve masraf bakımından açıkça ve önemli ölçüde ondan ayrılan bir yolun olması halinde kabul edilir¹⁸⁶. Erken dava açılması yerine ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz yollarına başvurulması halinde daha sonra tamamlayıcı merasime başvuru zorunluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla, erken dava açılıp açılmayacağı hususu tamamlayıcı merasime ertelenmiş olmaktadır¹⁸⁷. Bu durumda başlangıçta atlanmış olan erken dava açılıp açılmayacağı tartışması tamamlayıcı merasimde tekrar ortaya çıkar. Vadeden önce ihtiyati haciz istenebilirse de bu halde ihtiyati haciz kararı verilmesi İİK'nın 257. maddesinin ikinci fıkrasındaki şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Ayrıca ihtiyati haciz sadece para alacakları için talep edilebilir. Hatta öğretilde

¹⁸³ Weber, Art. 75 Nr. 41; ayrıca bkz. dn 98.

¹⁸⁴ Bkz. Eberhard Wieser, *Das Rechtsschutzinteresse des Klägers im Zivilprozess*, Verlag Ernst und Werner, 1971, s. 136 vd.

¹⁸⁵ Herberth Roth, “Vor § 253 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016, Nr. 145; Wieser, *Rechtsschutzinteresse*, s. 138.

¹⁸⁶ Bkz. Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr. 32; Wieser, *Rechtsschutzinteresse*, s. 143, 145; Üstündağ, *Medeni Yargılama*, s. 278; Hanağası, s. 268 vd.

¹⁸⁷ Şarta bağlı alacaklarda ihtiyati haciz bakımından bu hususa işaret eden, Muhammet Özekes, *İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Haciz*, Seçkin Yayınevi, 1999, s. 146.

Nomer¹⁸⁸, şarta bağlı alacaklar bakımından, tamamlayıcı merasim gerekliliği sebebiyle ihtiyati tedbir veya ihtiyati haczin pratik bir fayda sağlamadığını ifade etmiştir. O halde yargılamanın sonucuna denk olup basitlik, hız ve masraf bakımından ciddi ölçüde bundan ayrılan hallerden bahsedilemez. Bunun sonucu olarak, ihtiyati tedbir veya ihtiyati haczin, erken dava açılması ihtimalini dışlamayacağı söylenebilir.

Kapsamı bakımından herhangi bir sınır olmadan müstakbel alacaklar için eda davası açılabilmesi özel bir hukuki yararın varlığını gerektirir; bu yarar, borçlunun borcunu zamanında yerine getirmeyeceğine dair haklı endişenin gösterilmesiyle (alacağın dayandığı hukuki ilişkinin, muacceliyetin veya miktarın davalı borçlu tarafından uyuşmazlık konusu yapılması yeterli olup¹⁸⁹ kötü niyet aranmaz¹⁹⁰) ortaya konulmuş olur¹⁹¹. Haklı endişenin gösterilmesinde ispat bakımından farklılık yoktur. Haklı endişenin varlığı davacı tarafından iddia ve ispat edilmelidir¹⁹². İspat yükünü davacı taşır¹⁹³. Burada aranan özel hukuki yarar, erken açılan davaları önleyici bir işlev üstlenmektedir¹⁹⁴. Bu önleyici işlevin sağladığı koruma sebebiyle, hükmün geniş yorumlanabileceği kabul edilmektedir¹⁹⁵. Çünkü aksi halde, borcunu ifa edeceğine dair herhangi bir şüpheye sebebiyet vermeyen borçlunun, yine de bir davayla karşı karşıya kalması söz konusu olur¹⁹⁶. Fakat, ifanın zamanında yapılıp yapılmayacağı tehlikesi varsa, bunun tabii sonucu, ileride bir dava

¹⁸⁸ Haluk Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 15. Bası, Beta Yayınları, 2017, s. 468.

¹⁸⁹ Endişeye sebep veren durumlar arasında bir fark yoktur, Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr. 18; Roth, § 259 ZPO Nr. 14. Bu halde tespit davası için aranan hukuki yarar da sağlanmış olur. Dolayısıyla davacının eda davasıyla tespit davası arasında seçim yapma imkânı vardır, Roth, § 259 ZPO Nr. 16.

¹⁹⁰ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr. 18; Foerste, § 259 ZPO Nr. 5.

¹⁹¹ Zöller/Greger, § 259 ZPO Nr. 1; Dorothea Assmann, “§ 259 ZPO”, Bernhard Wiczorek/Rolf A Schütze (Ed.), *Zivilprozessordnung und Nebengesetze*, Vierter Band, 5. Auflage, Walter de Gruyter, 2023, Nr. 19; Eichel, s. 296; Bopp/Bessenich, Art. 84 ZPO Nr. 12. Türk hukukunda da aynı hususa dikkat çekilmiştir, Kuru/Aydın, s. 390. Alacaklının borçluya mehil verdiği ama sonrasında borçlunun, borcunu uyuşmazlık konusu yapması halinde de (belli bir süre boyunca mahkemeye başvurulmayacağı belirtilmiş olsa da) müstakbel edimin ifası için dava açılabilir. Yine alacaklının sözleşmeye aykırı hareketleri sebebiyle muacceliyetin ertelendiği hallerde de gelecekteki edimin ifası istenebilir, Assman, § 259 ZPO Nr. 29.

¹⁹² Zöller/Greger, § 259 ZPO Nr. 5; Foerste, § 259 ZPO Nr. 5.

¹⁹³ Zöller/Greger, § 259 ZPO Nr. 5; Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 12.

¹⁹⁴ Eichel, s. 324.

¹⁹⁵ Eichel, s. 306.

¹⁹⁶ Grunsky, *Grundlagen*, § 39 II.

açılacak olmasıdır; işte burada alacaklıyı, bu sürenin geçmesini beklemek zorunda bırakmak yerine, alacaklının, müstakbel edim için, o tarih itibariyle eda emri içeren bir hüküm almasına müsaade edilmesi haklı bir düşüncedir¹⁹⁷. Bu yarar da bir kabul edilebilirlik şartıdır¹⁹⁸. İcranın sonuçsuz kalacak olması endişesi, edimin sonradan imkansızlaşması endişesi veya borçlunun sonradan ödeme güçlüğü içinde olacak olması endişesi, 259. madde kapsamındaki ifadan kaçınma endişesi için yeterli değildir¹⁹⁹. Mevcut ödeme güçlüğü ise, bu kapsamda değerlendirilebilir²⁰⁰.

Davanın mahkemece kabul edilmesi “*ifadan kaçınma endişesi*”nin varlığına bağlıdır ama tek başına bu endişe yetmez. Davalının bu hükme göre mahkum edilmesi için geçerli bir hukuki işlem şarttır²⁰¹. İleri sürülen talep mevcut değilse, dava direkt olarak esastan reddedilir²⁰². Dava şartlarının öncelikli incelenmesiyle bu ifade arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü hukuki yarar, en başta mahkemelerin, gereksiz iş yükünden korunmasına hizmet etmektedir²⁰³. Dava konusu alacağın mevcut olmadığı ortada ise, buna rağmen öncelikle hukuki yarar kapsamında “*ifadan kaçınma endişesini*” değerlendirmek, hukuki yararın bu amacına aykırı olacaktır. Dolayısıyla, bu ihtimalde hukuki yarar incelenmeden doğrudan esastan ret kararı verilebilir²⁰⁴.

Tekrarlanan edimlere ilişkin kuralın amacındaki ve maddi anlamda kesin hükmün zaman bakımından sınırındaki²⁰⁵ farklılık sebebiyle, sinallagma ilişkisi 259. maddenin uygulanmasına engel değildir²⁰⁶. Önemli olan karşı

¹⁹⁷ Foerste, § 259 ZPO Nr. 1.

¹⁹⁸ Zöllner/Greger, § 259 ZPO Nr. 5.

¹⁹⁹ Zöllner/Greger, § 259 ZPO Nr. 5; Roth, § 259 ZPO Nr. 15; Bopp/Bessenich, Art. 84 ZPO Nr. 12; Aksi görüşte Foerste, § 259 ZPO Nr. 5. Ancak her halükârda maddi hukukun öngördüğü diğer imkanlar uygulanabilir, örneğin TBK'nın 98. maddesi uyarınca sözleşmesinin feshi gündeme gelebilir, krş. Bopp/Bessenich, Art. 84 ZPO Nr. 12.

²⁰⁰ Bkz. Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 13.

²⁰¹ Roth, § 259 ZPO Nr. 1.

²⁰² Roth, § 259 ZPO Nr. 1; Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 12; Assman, § 259 ZPO Nr. 42. Salt bir malvarlığı değerini elde etme beklentisinin olduğu durumlarda, beklenen haktan da bahsedilmesi mümkün değildir; zira hukuken korunan bir beklenti yoktur, Buz, s. 116. Bu sebeple 259. madde kapsamına zaten girmez, Roth, *künftige Leistung*, s. 289.

²⁰³ Kuru/ Aydın, s. 389; benzer yönde Yılmaz, *Şerh*, s. 2600; Hanağası, s. 255.

²⁰⁴ Bkz. Roth, Vor § 253 ZPO Nr. 162; Jauernig/Hess, § 35 Nr. 2; Grunsky, *Grundlagen*, § 39 I 2; Martin, s. 116.

²⁰⁵ Bkz. Yukarıda dn. 152, 153, 154.

²⁰⁶ Zöllner/Greger, § 259 ZPO Nr. 2; Foerste, § 259 ZPO Nr. 2; Eichel, s. 300.

edimin içeriğinin ve vadesinin belirli veya belirlenebilir olmasıdır²⁰⁷. Yine hükmün kapsamına şarta bağlı alacaklar da girmektedir²⁰⁸. İşte burada aşılması gereken bir engel ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir yandan mutlaka doğmuş bir alacağın dava konusu yapılmasından bahsedilirken²⁰⁹; diğer yanda geciktirici şarta bağlı alacağın henüz doğmadığı kabul edilmektedir²¹⁰. Ancak bu durum tek başına bir engel teşkil etmemektedir. Şarta bağlı alacaklara ilişkin dava açılabilmesi için bu alacağın ya önceden bağlayıcılığı haiz bir hukuki işlemde ya da önceden varlık kazanmış bir hukuki ilişkide temelini bulması yeterli sayılır denilebilir²¹¹. Bir başka deyişle, şart hariç geçerli bir edim yükümlülüğü olmalı ve şartın gerçekleşmesinden sonra başka bir şeye gerek kalmaksızın edim istenebilir olmalıdır²¹². Bu düşünce Türk hukuku bakımından da kabul edilmelidir. Çünkü hukukumuz bakımından hukuki işlemin varlık kazanması için hukuki sonuç doğurması aranmamaktadır²¹³. Kurucu olguların varlığıyla

²⁰⁷ Roth, § 259 ZPO Nr. 3; aynı yönde Foerste, § 259 ZPO Nr. 2. Karşı edimin veya şartın, hem dava dilekçesinde açık talep sonucu bulunması gereğine hem de hükümde kayıt altına alınması gereğine uygun olarak açıkça gösterilmesi gerekir, Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 17; Foerste, § 259 ZPO Nr. 2; aynı yönde Assman, § 259 ZPO Nr. 39. Yapıma edimleri bu kapsamda değerlendirilemez, Rosenberg/ Schwab/ Gottwald, § 90 Nr. 20.

²⁰⁸ Zöllner/Greger, § 259 ZPO Nr. 2; Foerste, § 259 ZPO Nr. 2; Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 4. Hukuki şartın varlığında da yine buradaki eda davasının açılması mümkündür, Rosenberg/ Schwab/ Gottwald § 90 Nr.18. Hukuki şart kavramı, bir hukuki işlemin meydana gelmesi, hukuki sonuçlarını doğurması yahut geçerli olması için kanun tarafından tarafların irade beyanlarına ek olarak varlığı aranan olaylardır, Eren, s. 1315 Nr. 3621; Sirmen s. 84.

²⁰⁹ Foerste, § 259 ZPO Nr. 2.

²¹⁰ Aynı sorun ertelenmiş alacaklar için de geçerlidir. Eren s. 1326 Nr. 3650; Sirmen s. 132. Derhal belirtilmesi gereken husus, bu konuda oybirliği olmadığıdır. Hatta Alman Federal Mahkemesi'nin içtihadı, şarta bağlı alacakların tarafların anlaşmasıyla ortaya çıktığıdır, bu konuda bkz. Eichel, s. 43 vd.

²¹¹ Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr. 18; Roth, *künftige Leistung*, s. 303; benzer yönde Foerste, § 259 ZPO Nr. 2. Özkes de, şarta bağlı alacak için ihtiyati haciz istenip istenemeyeceği konusunda değerlendirme yaparken benzer ifadeler kullanmaktadır. Yazara göre, şart henüz gerçekleşmediği için talep edilebilir bir hak yoktur ama hukuki ilişki, şart gerçekleşmemesine rağmen, kendisinin yapıldığı anda doğmuştur. TBK'nın 171. maddesinin ikinci fıkrası da bu düşüncenin sonucudur, Özkes, s. 146.

²¹² Rosenberg/Schwab/Gottwald, § 90 Nr. 18; benzer yönde Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 4. Şarta bağlı alacakların böyle bir eda davasının konusunu oluşturması eski öğretinin bir kısmı bakımından sorgulanmıştır. Tespit davasının esas uygulanma alanının şarta bağlı alacaklar olduğu, eğer şarta bağlı alacakları için bu şekilde eda davası açılmasına izin verilirse, tespit davasının bir önemi kalmayacağı ifade edilmiştir, Rudolf Schmidt, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*, Zweite Auflage, Duncker Humboldt Verlag, 1910, s. 718. Ancak görüldüğü üzere görüş kabul edilmemiştir. Türk hukukunda 259. maddenin işlevinin tespit davası yoluyla sağlanabileceği yönünde bkz. Budak/Yağcı, s. 32.

²¹³ Sirmen, s. 36.

hukuki işlem meydana gelmiş olur²¹⁴. Bunların dışında hukuki işlemin, şart gibi, tamamlayıcı olgulara bağlanmış olması, onun varlığını değil, hukuki sonuçlarını etkiler²¹⁵. Hukukumuzda benzer yönde düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin şarta bağlı alacak haczedilebilir, kefalet veya rehin vasıtasıyla teminat altına alınabilir, iflas masasına kaydedtirilebilir²¹⁶. Uygulamaya bakılacak olursa, şarta bağlı alacaklara ilişkin Alman mahkeme içtihatlarının açıklığından bahsedilmesi zordur²¹⁷.

Müstakbel alacak kavramı içine pek çok hal girmektedir. Önemli olan muacceliyet anında edimin ve karşı edimin hukuken ve fiilen ifa edilebilir olmasıdır, yoksa davalının imkansız bir edimi ifa etmeye mahkum edilmesi mümkün değildir²¹⁸. Elbette gelecek hakkında kesin bir tasavvura sahip olunması mümkün değildir. O halde hüküm verilirken, gelecekte beklenmeyen bir durum meydana gelmezse, borçlunun, edimi ifa zorunluluğundan bahsedilebilir olması yeterlidir²¹⁹. Geçici imkansızlık halinde de buradaki eda davasının açılması kabul edilmelidir²²⁰. Edimin ifasının idari bir makamın onayına tabi olması da hükmün uygulanmasını engellemez²²¹.

Verilecek hüküm bakımından düzenlemenin amacından yola çıkılmalıdır. Düzenlemenin amacı, borçlunun zamanı geldiğinde borcunu yerine getirmeyeceği endişesi olduğu hallerde, alacaklıya o süreyi bekleme zorunluluğundan kurtarmaktır. Bu doğrultuda, alacaklıya, maddi hukuk bakımından alacak talep edilebilir olduğu anda, derhal ilamlı icraya dayanak yapabileceği bir eda hükmü sağlanır. O halde hükmün, mümkün olduğunca doğrudan ilamlı icraya başvuru için elverişli olması gerekir²²². Vadeye bağlanmış alacak için hüküm verildiğinde, bu ek bir vakti incelemesine gerek olmadığı hallerde (örneğin 01.02.2025 gibi açıkça bilinen bir tarih söz konusuysa); kararın icra edilecek kısmı olan hüküm fıkrasında, alacağın

²¹⁴ Eren, s. 1326 Nr. 3650; Sirmen, s. 36; benzer yönde Özeken, s. 135.

²¹⁵ Eren, s. 1326 Nr. 3650; Sirmen, s. 36. Bu durumda borç muaccel değildir, Gauch/Schluep/Emmenegger, Nr. 2164; Eren, s. 1326 Nr. 3650; Sirmen, s. 133.

²¹⁶ Eren, s. 1326 Nr. 3651; Sirmen, s. 133.

²¹⁷ Bkz. Eichel, s. 300.

²¹⁸ Roth, § 259 ZPO Nr. 3.

²¹⁹ Roth, § 259 ZPO Nr. 3; Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 3.

²²⁰ Foerste, § 259 ZPO Nr. 2.

²²¹ Rosenberg/Schwab/Gottwald § 90 Nr. 18; Zöller/Greger, § 259 ZPO Nr. 2.

²²² Eichel, s. 315.

miktarının belirli olması yeterlidir²²³. Vadenin tespiti için ek bir vakıa incelemesi de gerekebilir. Bu hal aslında şartta bağlı alacakla eş tutulabilir.

Şarta bağlı alacaklar bakımından da erken eda davasının açılabilceği ifade edildikten sonra şartta bağlı hüküm verilip verilemeyeceği sorunu ortaya çıkar. Bu konuda İİK’da herhangi bir hüküm yoktur.

Bu konuda bir görüş²²⁴ bilhassa HMK’nın 297. maddesinin ikinci fıkrasındaki “*Hükümün sonuç kısmında, gerekçeye ait herhangi bir söz tekrar edilmeksizin, taleplerden her biri hakkında verilen hükümle, taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların, sıra numarası altında; açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gereklidir*” ifadesinden hareketle hukukumuzda şartta bağlı hüküm verilemeyeceğini ileri sürmektedir. Ayrıca, şartta bağlı hükümlerde maddi anlamda kesin hüküm gücüyle açıklık ve netlikten bahsedilemez²²⁵. Bu görüşe göre Türk hukukunda şartta bağlı hükümün icrasına yönelik bir hüküm de yoktur²²⁶. Dolayısıyla şartta bağlı hüküm verilse bile, bunların icrası hukukumuz bakımından mümkün olmaz. Bu görüşe göre²²⁷, ödemezlik def’i halinde de karşılıklı ve aynı anda ifaya mahkumiyet kararı verilemez. Zira taraflardan birinin, kendi edimini ifa etmeyi teklif edip akabinde karşı edim için dava açması halinde, zaten davalının ödemezlik def’inde bulunmasına imkan yoktur. Bu sebeple ancak tek taraflı bir mahkumiyet kararı verilebilir.

Şarta bağlı hükme ilişkin İİK’da herhangi bir hüküm olmamasını engel olarak görmeyen, aşağıda dayanakları belirtilecek ve bu çalışmada kabul edilmiş olan bir diğer görüş şartta bağlı hüküm verilebilmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Kuşkusuz şartta bağlı hüküm verilip verilemeyeceği değerlendirilirken usul ekonomisi ve adil yargılanma hakkı dikkate alınmalıdır²²⁸.

²²³ Eichel, s. 315.

²²⁴ Tanrıver, *Cilt I*, s. 1149; HUMK dönemi için de aynı yönde bkz. Süha Tanrıver, “Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu”, Süha Tanrıver (Ed.), *Makalelerim I*, Asil Yayınları, 2005, s. 86-87; Cenk Akil, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (4), 2012, 14.

²²⁵ Tanrıver, *Cilt I*, s. 1149; Tanrıver, *Şarta Bağlı Hüküm*, s. 87.

²²⁶ Tanrıver, *Şarta Bağlı Hüküm*, s. 85.

²²⁷ Tanrıver, *Cilt I*, s. 1148-1149.

²²⁸ Nilüfer Boran Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, Adalet Yayınevi, 2014, s. 129.

Şarta bağlı hükmün usul ekonomisine uygun olduğunu belirten Atalı²²⁹ şu hallerde izin verilmesini önermiştir: Çok geniş anlaşılması, hükmün icrasına elverişli şekilde olması, tereddüt uyandırmaması ve açık olması kayıtlarıyla şarta bağlı hüküm kabul edilmelidir.

Bir diğer dayanak, TBK'nın 171. maddesinin ikinci fıkrasından çıkabilir, buna göre “*Koşula bağlı hakkı tehlikeye düşürülen alacaklı, alacağı koşula bağlı olmayan alacaklıların haklarını korumak üzere başvurabilecekleri önlemleri alabilir*”. Öğretide buradaki önlemlerden birinin de ihtiyati haciz olduğu belirtilmiştir²³⁰. Burada kuşkusuz ortaya çıkacak soru, şart gerçekleşmediğinden alacak hakkının doğduğu söylenememesine rağmen, ihtiyati haczin tamamlanması için asıl takip veya davanın açılmasının mümkün olup olmadığıdır²³¹. Dava açıldığını düşünürsek, bu davanın henüz şart gerçekleşmediği için reddedilmesi gerekir²³². İşte burada şarta bağlı hükmün kabul edilmesi halinde dava reddedilmeyecek ve usul hukuku, maddi hukukun gerçekleştirilmesine hizmet etmiş olacaktır.

Bazı yazarlarca İİK'nın 24. maddesinin dördüncü fıkrasının, Türk hukukunda şarta bağlı hükmün dayanağı olduğu da ileri sürülmektedir²³³. Ayrıca İİK'daki hüküm eksikliğine ilişkin sorunların uygulama içinde giderilebileceğine dikkat çekilmiştir²³⁴. İcra memurunun da şarta bağlı hükmün icrası sırasında şartın gerçekleşip gerçekleşmediğini gözetmesinin mümkün olduğu ifade edilmiştir²³⁵. Buna göre şart açık ve belirli olduğu sürece icra memuru şartı gözeterek icra faaliyetini yürütebilir²³⁶.

Türk hukukunda şarta bağlı hükme dair düzenleme olmadığı için davada karşılıklı ve aynı anda ifaya mahkûmiyet kararı verilemeyeceğini ifade eden

²²⁹ Atalı, s. 1979.

²³⁰ Gauch/Schluep/Emmenegger, Nr. 3998; Eren s. 1327 Nr. 3652; Selahattin Sulhi Tekinay/Sermet Akman/Haluk Burcuoğlu/Atilla Altop, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, 1993, s. 334; Özkes, s. 145 vd.

²³¹ Özkes, s. 146.

²³² Özkes, s. 146.

²³³ İlhan Postacıoğlu, “Şarta Muallak Hükümler”, *Adliye Ceridesi*, 2, 1941, s. 112 vd.; Boran Güneysu, s. 128-129.

²³⁴ Boran Güneysu, s. 129.

²³⁵ Boran Güneysu, s. 129.

²³⁶ Boran Güneysu, s. 129.

görüşte olan yazarlardan bazıları²³⁷ da herhangi bir şekilde böyle bir hüküm verilmişse, hükümde yer alan edimlerin müstakil olarak icra edilmesini kabul etmiştir.

Şarta bağlı hükmün caiziyetinin maddi hukuktan kaynaklanması²³⁸ da önemli bir dayanaktır. Medeni usul hukukunun, maddi hukukun uygulanmasını engellemesi mümkün değildir. Örneğin, iddianın ve savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağının da böyle bir işlevi olduğu söylenemez. Çünkü yasak dikkate alındığında, taraflara, yasak kapsamındaki işlemleri yapma fırsatı, yargılamanın başında verilmiş olup taraf bu imkanı kullanmasa bile esastan bir karar verilir ve hak arama özgürlüğü yerine getirilmiş olur²³⁹. Şarta bağlı hüküm reddedildiğindeyse tarafın buna etki edebilme imkanı olmayacaktır. İİK’da şarta bağlı hükmün icrasına dair bir düzenleme olmadığı düşüncesi de şarta bağlı hükmün reddi için bir gerekçe değildir. Zira aynı konu daha önce, İsviçre’de Federal Usul Kanunu mevcut değilken, İsviçre Federal Mahkemesi tarafından değerlendirilmiş ve düzenleme eksikliğinin bir engel oluşturmadığına karar verilmiştir²⁴⁰. Buna göre borçlar hukukunda çeşitli yerlerde şarta bağlı hükümle karşılaşmakta olup şarta bağlı hüküm verilir verilemeyeceği tek başına kantonal usul düzenlemelerine tabi değildir. Yine Federal Mahkeme kararında, böyle düzenlemelerin olmadığı kantonlarda da şarta bağlı hüküm verildiğini ifade etmektedir. Şartın yerine gelip gelmediği veya karşı edimin ifa edilip edilmediği hususlarının tespiti için daha sonra ayrı bir dava açılma olasılığı da şarta bağlı hükmü dışlamamaktadır. Federal maddi hukukun kurallarının şarta bağlı hükmü gerektirmesi halinde, kantonal usul kurallarındaki eksikliğin, bunu engellemesi mümkün değildir.

Şart hakkında ilamlı icra kısmında bir düzenleme olmasa da iflasa ilişkin İİK’nın 250. ve 255. maddelerine bakılabilir. 250. maddeye göre paraların paylaşılması sırasında “*Tâlikî bir şarta veya belirli olmayan bir vadeye bağlı alacaklar için ayrılan paylar hakkında 9 uncu madde hükümleri uygulanır*”.

²³⁷ Saim Üstündağ, *İcra Hukukunun Esasları*, 8. Bası, Fakülteler Matbaası, 2004, s. 360. Postacıoğlu zaten şarta bağlı hükmü kabul ettiği için aynı düşüncüyü savunmaktadır, İlhan Postacıoğlu, *İcra Hukuku Esasları*, 4. Bası, Fakülteler Matbaası, 1982, s. 630.

²³⁸ Miguel Sogo/Georg Naegeli, “Art. 238 ZPO”, Paul Oberhammer, Tanja Domej, Ulrich Haas (Ed.), *Kurzkommentar ZPO*, 3. Auflage, Helbing Lichtenhahn, 2021, Nr. 10.

²³⁹ Krş. Martin, s. 126.

²⁴⁰ BGE 94 II 263, 268 vd. ile özellikle 270, www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F94-II-263%3Ait&lang=de&zoom=&type=show_document, (Son erişim tarihi: 01.07.2024).

Daha sonra bu ayrılan payların bağlı olduğu şartın gerçekleşmemesi halinde, “*Evvelce bankaya yatırılmış olupta tasarrufu kabil bir hale gelen paralar hakkında da hüküm böyledir*” şeklindeki 255. maddenin ikinci fıkraya uygulama alanı bulur ve birinci fıkraya yaptığı gönderme yapılır. Birinci fıkraya göre “*İflas kapandıktan sonra tasfiyeden hariç kalmış bir mal bulunduğu haber alınrsa iflas dairesi o mala vaziyed edip sattıktan sonra başka bir merasime hacet kalmaksızın bedelini eksik alan alacaklılara sıralarına göre dağıtılır*”. Bir başka deyişle, şartın gerçekleşip gerçekleşmediğini iflas dairesi değerlendirecektir. Dolayısıyla İİK’nın şarta bağlılığı icra müdürünün incelemesini tamamen yasaklamayı tasavvur ettiği düşünülemez.

Geciktirici def’ilerin²⁴¹ varlığı halinde de 259. maddenin kapsamında bir dava açılabilir. Önemli olan geciktirici def’inin geciktirme niteliğinin belirli bir süre için olup olmamasıdır. Bu geciktirici def’inin ne kadar süreceği belli²⁴² ise herhangi bir sorun olmayacaktır²⁴³. Ne kadar süreceği belirsiz geciktirici def’ilerde önemli olan ise, davacının ilgili def’inin etkilerini, davalıdan bağımsız, kendi başına sona erdirip erdiremeyeceğidir²⁴⁴. Bu halde, davalının, davacının davranışına bağlı bir durumu daha sonra icranın ertelenmesi yoluyla ileri sürmesini kendisinden beklemek makul değildir²⁴⁵. Örneğin, TBK’nın 296. maddesine göre “*Bağışlama sözü verdikten sonra, kendisi için yeni aile yükümlülükleri doğmuş veya bu yükümlülükleri önemli ölçüde ağırlaştırmışsa...*” bağışlama sözü veren, edimi ifadan kaçınabilir. İşte burada davacının def’inin etkisinin ortadan kaldırılması üzerinde herhangi bir kontrolü yoktur ve borçlu bağışlayan aleyhine müstakbel edim için dava açılabilir²⁴⁶. Dava konusu olacak maddi hukuk talebinin doğması, davacının bir yenilik doğuran hak kullanmasına bağlıysa ve bu hak henüz kullanılmamışsa, o müstakbel edimin ifası için açılan davada hukuki yarar yoktur²⁴⁷. Davacı öncelikle bu hakkını kullanmalıdır.

Tekrarlanan edimlere ilişkin verilen karar gelecekte ortaya çıkacak

²⁴¹ Bkz. yukarıda dn. 37.

²⁴² Bkz. yukarıda dn. 37.

²⁴³ Roth, *künftige Leistung*, s. 305; Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 4; Assman, § 259 ZPO Nr. 26.

²⁴⁴ Roth, *künftige Leistung*, s. 305; Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 4; Assman, § 259 ZPO Nr. 27.

²⁴⁵ Roth, *künftige Leistung*, s. 305; aynı yönde Becker-Eberhard, § 259 ZPO Nr. 4.

²⁴⁶ Krş. Roth, *künftige Leistung*, s. 305-306.

²⁴⁷ Assman, § 259 ZPO Nr. 28.

vakıalar hakkındaki öngörüye istinat ederken, ZPO'nun 259. maddesi bakımından karar anında mevcut vakıalara istinat edilerek hüküm verilir²⁴⁸. Sonraki itfa sebeplerinin ileri sürülmesi, İİK'nın 33. maddesine dayanarak gerçekleştirilir²⁴⁹.

Erken dava açılmasına izin verilmesi ve örneğin davalının vade gelmeden, vade tarihi itibarıyla ifaya mahkum edilmesi halinin yargılama giderlerine etkisi incelenmelidir. Yargılama giderleri bakımından davalının davayı kabul etmesi halinde, davalının yine davalının davaya kendisinin sebebiyet verip vermediği incelenir²⁵⁰. Bir başka deyişle, davalı davaya kendisi sebebiyet vermemişse ve ilk duruşmada kabul etmişse, yargılama giderlerini ödemez. Ama davalının, müstakbel alacak için, öncesinde herhangi bir faaliyette bulunma zorunluluğu olmadığından, genel kuralın aksine, davalının davaya sebebiyet verdiğinin ispat yükü davacıya düşer²⁵¹.

SONUÇ

Bu makalede aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Erken açılan davanın reddine dair Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı aslında HUMK zamanından beri öğretide de savunulan ve kaynağını Alman hukukunda bulan görüşün bir tekrarından ibarettir.

2. Davanın mahkemece kabul edilmesi için hem maddi hukukun hem de usul hukukunun öngördüğü unsurların gerçekleşmesi gerekir. Bu unsurlar arasındaki farkı, dava şartları ve ilk itirazların öncelikli incelenmesi oluşturur. Esasen öncelikli incelemenin varlığı nedeniyle iki safhaya ayrılan yargılamada, usule ilişkin unsurların incelendiği safhaya kabul edilebilirlik, esasa ilişkin unsurların incelendiği safhaya ise haklılık safhası denilebilir. Dava şartları, tarafların dava dışı durumuna etki etmeyen şartlar olup münhasıran usul hukuku tarafından düzenlenmektedir. Dolayısıyla maddi hukuka dayanan dava şartı şeklinde bir kavram hukukumuzda yabancıdır.

3. Maddi hukuk alacaklıya, borçluya karşı, müeccel bir alacak için alacak muaccel olduğunda ifa edilmesini talep imkanını sunmuştur. Erken açılan

²⁴⁸ Becker-Eberhard, § 257 ZPO Nr. 3; Eichel, s. 296.

²⁴⁹ Foerste, § 259 ZPO Nr. 1; Assman, § 259 ZPO Nr. 5.

²⁵⁰ Roth, § 259 ZPO Nr. 17.

²⁵¹ Richard Zöllner/Reinhard Greger, “§ 257 ZPO”, Christoph Althammer, Christian Feskorn, Reinhold Geimer *et. al.* (Ed.), *Zöllner Zivilprozessordnung: ZPO*, 34. Auflage, Otto Schmidt, 2022, Nr. 6; Zöllner/Greger, § 259 ZPO Nr. 6.

dava sonucunda vade tarihinde ifanın yapılmasını emreden bir hükmün davacı açısından yararı, vade tarihinde ifada bulunulmaması halinde bu hükmü derhal ilamlı icraya koyabilmesindedir. Bu ihtimale karşı davalı gerektiğinde İİK'nın 33. maddesi veya değişiklik davası üzerinden kendisini koruyabilir. Erken açılan davaya izin verilmesi halinde, davalı kendini korumak için mahkemeye başvurma zorunluluğu altına girer. Bu zorunluluğun meşrulaştırması için bir yönünü oluşturur. Bir başka yön ise, erken açılan her davayla mahkemelerin ilgilenmesinin mahkemelerin iş yükünü ciddi ölçüde artıracak olmasıdır. İşte davalının korunması ve mahkemelerin gereksiz iş yüküyle karşılaşmasının önlenmesine karşı erken dava açılmasının kabulü temelini davacının özel bir hukuki yararı olmasında bulur. Bu hukuki yarar, kanundan doğan tek taraflı tekrarlanan edimler bakımından kendinden menkulken, diğer tüm talepler için borçlunun borcunu zamanında yerine getirmeyeceği endişesiyle sağlanır.

4. Müstakbel alacak için eda davasında özel hukuki yararın aranması bir filtre işlevi görmektedir. Bu sebeple, pek çok halde bu davanın açılabilmesi kabul edilmiştir. İhtiyati tedbir veya ihtiyati haciz gibi yollara başvurulabilmesi de erken açılan davanın dışlanmasını gerektirmez. İsviçre hukukunda da, Alman hukukundan farklı olarak bu konuda açık bir düzenleme bulunmamasına rağmen, Alman hukukuna paralel şekilde, erken açılan davaya özel hukuki yarar olması halinde izin verilmesi gerektiği savunulmaktadır.

5. Erken açılan dava sonunda verilen hüküm, şarta bağlı hüküm kurumuyla bağlantılıdır. Şarta bağlı hüküm konusunda Türk hukukunda tartışma bulunmaktadır. Bu çalışmada şarta bağlı hüküm verilebilmesi gerektiğini kabul eden görüş benimsenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akil C, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Sulh ve Sulh Yoluyla Şarta Bağlı Hüküm Verilip Verilemeyeceği Meselesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (4), 2012, s. 1-18.
- Alangoya Y, “Grußwort”, *Im Gedenken an Karl Heinz Schwab*, Erlanger Universitätsreden, 3. Folge, Nr. 78/2012.
- Alangoya Y/Yıldırım K/Deren Yıldırım N, *Medeni Usul Hukuku Esasları*, 7. Baskı, Beta Yayınları, 2009.
- Ansay Ş S, *Hukuk Yargılama Usulleri*, 7. Baskı, Güzel Sanatlar Matbaası, 1960.
- Arslan R/Yılmaz E/Taşpınar Ayvaz S/Hanağası E, *Medenî Usul Hukuku*, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, 2023.
- Assmann D, “§ 259 ZPO”, Bernhard Wieczorek/Rolf A Schütze (Ed.), *Zivilprozessordnung und Nebengesetze*, Vierter Band, 5. Auflage, Walter de Gruyter, 2023.
- Atalı M, “Karar ve Hüküm”, Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (Ed.), *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, Cilt III, 15. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2017.
- Atalı M/Ermenek İ/Erdoğan E, *Medeni Usul Hukuku*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, 2023.
- Bacher K, “§ 257 ZPO”, Volkert Vorwerk, Christian Wolf (Ed.), *Beck’scher Online Kommentar ZPO*, 52. Edition, Stand: 01.03.2024, Nr. 1 (beck-online.beck.de, E. T. 12.05.2024) (§ 257 ZPO).
- Bacher K, “§ 258 ZPO”, Volkert Vorwerk, Christian Wolf (Ed.), *Beck’scher Online Kommentar ZPO*, 52. Edition, Stand: 01.03.2024, Nr. 4 (beck-online.beck.de, E. T. 12.05.2024) (§ 258 ZPO).
- Becker-Eberhard E, “§ 257 ZPO”, Thomas Rauscher/Wolfgang Krüger (Ed.) *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 1, 6. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2020 (§ 257 ZPO).
- Becker-Eberhard E, “§ 258 ZPO”, Thomas Rauscher/Wolfgang Krüger (Ed.) *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 1, 6. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2020 (§ 258 ZPO).

- Becker-Eberhard E, “§ 259 ZPO”, Thomas Rauscher/Wolfgang Krüger (Ed.) *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 1, 6. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2020 (§ 259 ZPO).
- Blomeyer J, “Die Unterscheidung von Zulässigkeit und Begründetheit bei der Klage und beim Antrag auf Anordnung eines Arrestes oder einer einstweiligen Verfügung”, *Zeitschrift für Zivilprozess*, 81 (1/2), 1968, s. 20-45.
- Bopp L, Bessenich B, “Art 84 ZPO”, Thomas Sutter Somm/Franz Hasenböhler/Christoph Leuenberger (Ed.), *Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung*, 3. Auflage, Schulthess, 2016.
- Boran Güneysu N, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, Adalet Yayınevi, 2014.
- Budak A C/Yağcı M O, “Mevsimsiz Dava: Davanın Vaktinden Önce Açılması”, *Adalet Dergisi*, 70, 2023, s. 17-46.
- Buz V, *Medeni Hukukta Yenilik Doğuran Haklar*, Yetkin Yayınları, 2005.
- Bülöw, O, *Die Lehre von den Prozesseinreden und die Prozessvoraussetzungen*, Aalen 1969.
- Deren Yıldırım N, “Dava Şartı Olarak Hukuki Himaye İhtiyacına Eleştirel Bir Bakış”, *Yargıtay Dergisi*, 21 (3), 1995, s. 224-243.
- Eichel F, *Künftige Forderungen*, Mohr Siebeck, 2014.
- Erdoğan E, *Medeni Usul Hukuku Kurallarının Yer Bakımından Uygulanması*, Yetkin Yayınları, 2016 (Erdoğan, *Yer Bakımından Uygulanma*).
- Erdoğan E, *Hakem Kararlarının Kesin Hüküm Etkisi*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, 2020 (Erdoğan, *Kesin Hüküm*).
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 28. Baskı, Legem Yayınevi, 2023.
- Erk N, *Prozessvoraussetzungen*, Helbing Lichtenhahn, 2022.
- Foerste U, “§ 257 ZPO”, *Zivilprozessordnung*, Hans Joachim Musielak/Wolfgang Voit (Ed.), 21. Auflage, Verlag Franz Vahlen, 2024 (§ 257 ZPO).
- Foerste U, “§ 258 ZPO”, *Zivilprozessordnung*, Hans Joachim Musielak/Wolfgang Voit (Ed.), 21. Auflage, Verlag Franz Vahlen, 2024 (§ 258 ZPO).

- Foerste U, “§ 259 ZPO”, *Zivilprozessordnung*, Hans Joachim Musielak/Wolfgang Voit (Ed.), 21. Auflage, Verlag Franz Vahlen, 2024 (§ 259 ZPO).
- Gauch P/Schlupe W R/Emmenegger S, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, Band II, 11. Auflage, Schulthess Verlag, 2020.
- Konecny A, “Einleitung”, Hans W Fasching/Andreas Konecny (Ed.), *Kommentar zu Zivilprozessgesetzen*, 1. Band, 3. Auflage, Manz’sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2013.
- Goldschmidt J, *Der Prozess als Rechtslage*, Springer Verlag, 1925.
- Görgün Ş/Börü L/Toraman B/Kodakoğlu M, *Medeni Usul Hukuku*, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, 2019.
- Grunsky W, “Prozess- und Sachurteil”, *Zeitschrift für Zivilprozess*, 80 (1/2), 1967, s. 55- 78 Grunsky, *Sachurteil*).
- Grunsky W, “Rechtskraft von Entscheidungsgründen unnd Beschwer”, *Zeitschrift für Zivilprozess*, 76 (3), 1963, s. 165-183 (Grunsky, *Rechtskraft*).
- Grunsky W, *Grundlagen des Verfahrensrechts*, 2. Aufl., Giesecking Verlag, 1975 (Grunsky, *Grundlagen*).
- Hanağası E, *Davada Menfaat*, Yetkin Yayınları, 2009.
- Hellwig K, *Anspruch und Klagrecht*, U. Deichert’sche VerlagsBuchhandlung, 1924 (*Anspruch*).
- Hellwig K, *Lehrbuch des deutschen Civilprozessrechts*, Erster Band, U. Deichert’sche Verlagsbuchhandlung, 1903 (*Lehrbuch*).
- Hellwig K, *Lehrbuch des deutschen Civilprozessrechts*, Zweiter Band, U. Deichert’sche Verlagsbuchhandlung, 1907 (*Lehrbuch II*).
- Henckel W, “Vorbeugender Rechtsschutz im Zivilrecht”, *Archiv für die civilistische Praxis*, 174, (2/3), 1974, s. 97-135.
- Jauernig O/Hess B, *Zivilprozessrecht*, 30. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2011.
- Kälin F, *Prozessvoraussetzungen und Prozesshindernisse im schwyzerischen Zivilprozessrecht*, Juris Verlag, 1949.

- Koller A, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, Band I, 5. Auflage, Stämpfli Verlag, 2023
- Konecny A, “Einleitung”, Hans W. Fasching/Andreas Konecny (Ed.), *Kommentar zu Zivilprozessgesetzen*, 1. Band, 3. Auflage, Manz’sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2013.
- Kuru B, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, Cilt II, 6. Baskı, Demir Demir Yayıncılık, 2001.
- Kuru, B/ Aydın B, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, Cilt I, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021.
- Leu U, “Art. 75 OR”, Heinrich Honsell, Nedim Peter Vogt, Wolfgang Wiegand (Ed.), *Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art. 1-529 OR*, 6. Auflage, Helbing Lichtenhahn, 2015.
- Lüke W, *Zivilprozessrecht I*, 11. Auflage, C. H. Beck Verlag, 2020.
- Martin R, *Prozessvoraussetzungen und Revision*, Heymanns Verlag, 1974.
- Medicus D, *Allgemeiner Teil des BGB*, 9. Auflage, C. F. Müller, 2006.
- Nomer H, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 15. Bası, Beta Yayınları, 2017.
- Oberhammer P/Weber P, “Art. 84 ZPO”, Paul Oberhammer, Tanja Domej, Ulrich Haas (Ed.), *Kurzkomentar ZPO*, 3. Auflage, Helbing Lichtenhahn, 2021.
- Oğuzman K/Öz T, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt I, 16. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2017.
- Özbek M S, *Hukuk Yargılama Usulünde Gider Avansı*, 3. Baskı, Yetkin Yayınları, 2018.
- Özekes M/Boran Güneysu N, “Mevsimsiz (Zamansız/Erken) Davanın Yargı Kararları Kapsamında Değerlendirilmesi”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 81 (3), 2023, s. 861-909.
- Pekcanitez H, “Medeni Usul Hukukuna İlişkin Genel Bilgiler”, Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (Ed.), *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, Cilt I, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, 2017 (Pekcanitez, *Genel Bilgiler*).
- Pekcanitez H, “Dava Hakkında Genel Bilgiler”, Hakan Pekcanitez, Muhammet

- Özekes, Mine Akkan, Hülya Taş Korkmaz (Ed.), *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, Cilt I, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, 2017 (Pekcanitez, *Dava Hakkında*).
- Postacıoğlu İ, “Şarta Muallak Hükümler”, *Adliye Ceridesi*, 2, 1941, s. 112-122 (Postacıoğlu, *Şart*).
- Postacıoğlu İ, *İcra Hukuku Esasları*, 4. Bası, Fakülteler Matbaası, 1982 (Postacıoğlu, *İcra Hukuku*).
- Rimmelspacher B, *Zur Prüfung von Amts wegen im Zivilprozess*, Verlag Otto Schwartz & Co, 1966.
- Rosenberg L, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*, 9. Auflage, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1961.
- Rosenberg L/Schwab K H/Gottwald P, *Zivilprozessrecht*, 18. Auflage, C.H. Beck Verlag, 2018.
- Roth H, “Die Klage auf künftige Leistung nach §§ 257-259 ZPO”, *Zeitschrift für Zivilprozess*, 98 (3), s. 287-313 (*künftige Leistung*).
- Roth H, “Vor § 253 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016 (Vor § 253 ZPO).
- Roth H, “§ 256 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016 (§ 256 ZPO).
- Roth H, “§ 257 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016 (§ 257 ZPO)
- Roth H, “§ 258 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016 (§ 258 ZPO).
- Roth H, “§ 259 ZPO”, Friedrich Stein/Martin Jonas (Ed.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 3, 23. Auflage, Mohr Siebeck, 2016 (§ 259 ZPO).
- Saenger I, “§ 258 ZPO”, Ingo Saenger (Ed.), *Zivilprozessordnung*, 10. Auflage, Nomos, 2023.

- Schmidt R, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*, Zweite Auflage, Duncker Humboldt Verlag, 1910.
- Schumann E, “‘Kein Bedürfnis für das Rechtsschutzbedürfnis’ - Zur Fragwürdigkeit des Rechtsschutzbedürfnisses als allgemeiner Prozessvoraussetzung”, Richard Holzhammer, Wolfgang Jelinek, Peter Böhm (Ed.), *Festschrift für Fasching*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1988, s. 439-449.
- Schwab K H, *Der Streitgegenstand im Zivilprozess*, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1954.
- Schwab K H, “Die Entscheidung über prozesshindernde Einreden”, Erhard Bökelmann, Wolfram Henckel, Günther Jahr (Ed.), *Festschrift für Friedrich Weber zum 70. Geburtstag*, Walter de Gruyter, 1975, s. 413-427.
- Seiler C, “§ 257 ZPO”, Heinz Thomas/ Hans Putzo (Ed.), *Zivilprozessordnung*, 42. Auflage, 2021.
- Serozan R, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm: İfa, İfa Engelleri, Sebepsiz Zenginleşme*, Cilt III, 6. Baskı, Filiz Kitabevi, 2014 (*İfa Engelleri*).
- Serozan R, *Medeni Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku*, 6. Bası, Vedat Kitapçılık, 2015 (*Medeni Hukuk*).
- Sirmen A L, *Türk Özel Hukukunda Şart*, Ayyıldız Matbaası, 1992.
- Sogo M/Naegeli G, “Art. 238 ZPO”, Paul Oberhammer, Tanja Domej, Ulrich Haas (Ed.), *Kurzkommentar ZPO*, 3. Auflage, Helbing Lichtenhahn, 2021.
- Stahelin A/Stahelin D/Grolimund P, *Zivilprozessrecht*, 3. Auflage, Schulthess, 2019.
- Sutter-Somm T/Seiler B, “Art. 84 ZPO”, Thomas Sutter-Somm, Benedikt Seiler (Ed.), *Handkommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (CHK), Art. 1-408 ZPO*, Schulthess, 2021.
- Tanrıver S, *Medeni Usul Hukuku*, Cilt I, 5. Bası, Yetkin Yayınları, 2024 (*Tanrıver, Cilt I*).
- Tanrıver S, “Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu”, Süha Tanrıver (Ed.), *Makalelerim I*, Asil Yayınları, 2005, s. 83-87

(Tanrıver, *Şarta Bağlı Hüküm*).

Tahiroğlu F, *Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*, On İki Levha Yayınları, 2021.

Tekinay S S/Akman S/Burcuoğlu H/Altop A, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, 1993.

Tuluay M, “Medeni Yargılama Hukukunda Dava İlişkisi”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1983, s. 101-132.

Üstündağ S, *Medeni Yargılama Hukuku*, Cilt I-II, 7. Baskı, Nesil Matbaacılık, 2000 (Üstündağ, *Medeni Yargılama*).

Üstündağ S, *İcra Hukukunun Esasları*, 8. Bası, Fakülteler Matbaası, 2004 (Üstündağ, *İcra Hukuku*).

von Tuhr A, *Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts*, Erster Band, Verlag von Duncker & Humblot, 1910.

Weber R H, *Berner Kommentar Obligationenrecht*, Band 6, 1. Abteilung, 4. Teilband, 2. Auflage, Stämpfli Verlag, 2005.

Wieser E, *Das Rechtsschutzinteresse des Klägers im Zivilprozess*, Verlag Ernst und Werner, 1971 (Wieser, *Rechtsschutzinteresse*).

Wieser E, Zulässigkeit und Begründetheit der Klage, *Zeitschrift für Zivilprozess*, 84 (3), 1971, s. 304-318 (Wieser, *Zulässigkeit*).

Yılmaz E, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt II, 4. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021 (*Şerh*).

Yılmaz E, *Islah*, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, 2021 (*Islah*).

Zöller R/Greger R, “§ 257 ZPO”, Christoph Althammer, Christian Feskorn, Reinhold Geimer *et. al.* (Ed.), *Zöller Zivilprozessordnung: ZPO*, 34. Auflage, Otto Schmidt, 2022.

Zöller R/Greger R, “§ 258 ZPO”, Christoph Althammer, Christian Feskorn, Reinhold Geimer *et. al.* (Ed.), *Zöller Zivilprozessordnung: ZPO*, 34. Auflage, Otto Schmidt, 2022.

Zöller R/Greger R, “§ 259 ZPO”, Christoph Althammer, Christian Feskorn, Reinhold Geimer *et. al.* (Ed.), *Zöller Zivilprozessordnung: ZPO*, 34. Auflage, Otto Schmidt, 2022.

